

bonitatis tuæ. Verum de immensitate misericordiarum tuarum fideli confidentia roboratus, quæso ut audeam de te securius dicere: « Tuus sum ego, » ita ut tu me agnoscens membrum illius sancti corporis tui, cui dicere dulce habes: « Audi, Jacob serve meus, et Israel, quem elegi, faciens et formans te ab utero, auxiliator tuus, quia ego sum, qui deleo iniquita-

tes tuas propter me, et peccatorum tuorum non recordabor. » Non recorderis amplius peccata mea, sed propter te, precor, deleas iniquitates meas, propter te tribuas mihi gratiam tuam, ut ad tanti sacramenti mysterium accedenti dimittas quæ conscientia metuit, et adjicias quod oratio non præsumit.

ANNO DOMINI MXCI

SANCTUS WILHELMUS

ABBAS HIRSAUGIENSIS

NOTITIA HISTORICA IN S. GUILLELMUM

(FABRIC., *Biblioth. et inf. Lat.* III, 150.)

Wilhelmus, abbas ab anno 1068 Hirsaugiensis in diocesi Spirensi, defunctus an. 1091, III Non. Jul., de quo Trithemius cap. 352 De S. E. et De Germanicis scriptoribus, c. 57, et lib. II Illustr. Benedictin., cap. 162, atque in Chronico Hirsaugiensi, pag. 62, seq., et Anonymus Mellicensis cap. 108. Ejus scripta sunt: *Constitutiones sive Consuetudines monachorum Hirsaugiensium*, libris II. [Editi sunt in Benedictinorum e congregatione S. Blasii in Silvanigra præclara Sylloge veterum monumentorum cui titulus: *Vetus Disciplina monastica*. Paris. 1726, 4°, p. 57-152.] *Prologum* vulgavit Mabillonius tom. IV. *Analect.*, pag. 465 (edit. novæ p. 134 seq.). *Philosophicarum et astronomicarum institutionum* libri III, editi Basil. 1531, apud Henr. Petri. *De musica et tonis. De correctione Psalterii sive errorum in cantibus deprehensorum. Questiones de computo. De horologio. Epistolæ ad diversos, et ad Anselmum Cantuariensem*, cujus etiam existant quedam ad Willhelmum hunc epistolæ.

VITA BEATI WILHELMI

HIRSAUGIENSIS ABBATIS

Guilhelmus

Auctore Heymone monacho Hirsaugiensi corequali et beati Wilhelmi discipulo.

(MABILL. *Acta sanctorum ord. S. Bened.*, Sæc. VI, p. II, p. 717, ex Carolo Stengelio, monacho Sancti Udalrici Augustensis.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

I. Eisi Hirsaugiense monasterium, jam ab aliquot annis, antequam ipsi Wilhelmus præficeretur, restauratum fuisset, perfecta que fere fuissent totius monasterii ædificia, quod ab octo circiter annis monachi inhabitabant, nondum tamen firmus erat monasterii status, tam ob Friderici abbatis dissidia cum monachis, tum ob Adelberti comitis inconstantiam, qui non ita monasterii bonis, quæ tandiu possederat injuste, plane cesserat ut de iis sibi aliquando arrogandis, si opportuna sese offerret occasio, non cogitaret. Verum utriusque morbo brevi medelam attulit Wilhelmus noster, in quo summa prudentia in rebus gerendis, animi fortitudo in adversis superandis, ac pietas et religio in monastica disciplina reparanda et tuenda ita enituerent, ut jure merito ab omnibus inter illustriores hujus undecimi sæculi viros recenseatur. Hujus beati viri vitam scripsit Heymo ejus discipulus, quem postea Gebhardus post beati Wilhelmi obitum in abbatem assumptus, priorem monasterii constituit. De eo Heymone sic loquitur Trithemius in Chronico Hirsaugiensi ad annum 1091: Erat sane vir studiosissimus,

et tam in divinis Scripturis quam in sæcularibus litteris egregie doctus, ingenio subtilis, et satis admodum comptus eloquio, qui eruditionis suæ præclara monumenta reliquit. Scripsit, inter cætera ingenii sui opuscula, vitam et miracula beati Wilhelmi, supradicti abbatis; quam tamen quidam alius frater postea volens ampliare, breviorē reddidit. Scripsit etiam nonnullos sermones et homilias, quæ, ut plurimum ex errore, alteri cuidam ejusdem nominis Heymoni, ex monacho, Halberstädiensi episcopo, viro æque doctissimo, ascribuntur. Idem Trithemius in editione Sangallensi hujus auctoris nomen sincerum Heymonem fuisse observat, quem, inquit, nonnulli Heymonem, quædam cupientes litteram, Saxorum usu pro prima nuncuparunt. Laudat deinde summam ejus in colligendis et describendis sanctorum Patrum operibus sollicitudinem et diligentiam, adeo ut, cum esset in omni genere doctrinæ studiosissimus, fratres suos verbis et exemplis ad idem præstandum inducens, brevi in Hirsaugiensi cænobio bibliothecam instructissimam comparaverit. De ejus vero lucubra-

tionibus sic habet: Fuit.... non minus in carmine quam in oratione soluta exercitatus, in moribus quoque compositus, maturus et religiosissimus, qui fratres in omni puritate regularis observantiæ præcessit.... Scripsit inter cætera opuscula.... Vitam, conversationem et miracula sanctissimi abbatis Wilhelmi bino volumine, quod postea frater quidam abbreviavit. Scripsit et De musica parvum et non inutilem libellum, homilias quoque ad fratres nonnullas, quæ Heymoni Halberstadensi episcopo ex errore multoties ascriptæ inveniuntur.... Compilavit et alia quædam synthemata. Ex his duo colligi possunt: primum, Heymonis nostri opuscula nonnulla Heymoni Halberstadensi tributa fuisse: et quidem, ut prosequitur Trithemius, ita confuse plerumque tam istius scripta quam illius commista videntur, quod, nisi lectoris provida sagacitas ea noverit discernere, non facile cui debeant attribui, phrasis differentiam haud intelligens, valeat judicare. Secundo, ex supra laudatis Trithemii verbis colligimus beati Wilhelmi Vitam, quam hodie unico libro comprehensam habemus, primum in duo volumina fuisse divisam. Verum, ut ut sit, idem semper est Heymonis setus, qui cum fuerit beati Wilhelmi discipulus, ea quæ coram viderat et audierat, scriptis mandavit, ut ipse non semel disertis verbis testatur, et quidem num. 24 se pî Patris morti interfuisse memorat. Quæ vero Trithemius de eodem Wilhelmo in utraque Hirsaugiensis Chronici editione habet, potissimum desumpta sunt ex hac Vita, quam hic exhibebimus ex Carolo Stengelio monacho Sancti Udalrici, qui eam cum observationibus et notis singulari libello typis edidit Augustæ Vindelicorum anno 1611, sed priusquam eam proferamus, nonnulla in antecessum pro more nostro observanda sunt, quæ potissimum ex Trithemio mutuabimur, cæteris in notas ad Vitæ ipsius textum rejectis.

2. De Wilhelmi parentibus et ejus in monasterio Sancti Emmerammi educatione nihil observandum occurrit præter ea quæ in ejus Vita habentur, nec animus est de iis omnibus quæ [gesserit] vel in Hirsaugiensis monasterio, vel in aliis monasteriis a se constructis aut reparatis hic fusius agere; sed pauca solummodo hic proferemus ad illustranda beati abbatis gesta, quæ in Vita desiderantur, nec facile potuissent intra notarum marginalium metas coarctari. Wilhelmus itaque in abbatem ab Hirsaugiensibus post Friderici exauctorationem cooptatus, consentiente proprio abbate suo, Hirsaugiam venit anno 1069 die 28 mensis Maii. Possessionem abbatiæ inii die 14 Nonas Junii sequente. At nescius erat, inquit Trithemius, injuriarum quæ in Fridericum illatæ fuerant; quas cum rescivisset, comitem Adelbertum exhortari cepit, quatenus virum innoxium dignitati suæ restitueret, cujus locum eo vivente occupare nemini penitus liceret. Jam ideo reditum parabat vir sanctus, ne talis se criminis participem faceret. Sed tamen postea fratrum omnium precibus cedere coactus, ita remansit ut, vivente Friderico, nunquam benedictionem ab episcopo susceperit, nec locum abbatis voluerit occupare. Hic fuit Hirsaugiæ status ad annum sequentem, quo, defuncto Friderico, Willelmus solemniter ab Henrico Spirensi antistite in abbatem benedictus est. Id die 14 Nonas Maii in festo Ascensionis Dominicæ factum fuisse scribit Trithemius; sed hi characteres chronologici non sibi cohærent. Etenim ab anno 1050 ad hujus sæculi finem semel ascensio Domini in diem Maii 4 incidit, anno scilicet 1060, qui ordinationis Wilhelmi esse non potuit, certe necdum tunc abbas erat Fridericus. Vitæ auctor beatum virum ipsa die Ascensionis in sedem abbatis collocatum fuisse scribit, 14 Nonas Junii. Quod non nisi anno 1071 competere potest.

3. Wilhelmus in abbatem consecratus, facultates monasterii adeo exiguas invenit ut quindecim monachis alendis vix sufficerent; illi vero ita erant Adelberti comitis Caldensis arbitrio subjecti, ut vix quidquam

A ab-que ejus permisso in monasterio auderent. Id ferre non potuit pissimus abbas. Quare post multos saeperratos labores, obtinuit tandem a comite sui monasterii libertatem, quam imperatoris auctoritatis diplomate et summi pontificis confirmatione asseri curavit. Utriusque, pontificis scilicet et Augusti, litteras refert Trithemius in veteri et nova Chronici Hirsaugiensis editione, quæ an eadem sint quas Vitæ auctor laudavit, alii judicabunt. Bertholdus Wilhelmum laudat, quod Hirsaugiense monasterium, tam in ædificiis quam in regularibus disciplinis, mirabiliter exaltavit, ipsumque privilegio sedis apostolicæ sub Gregorio papa in perpetuum libertavit. Cæterum Willelmus hoc pacto ab exterarum jugo cum suis absolutus, totum sese ad gregem suam pascendum, et monasterii ædificia restauranda convertit. Anno 1071 ecclesie, quam ab annis decem Adalbertus inchoaverat, consummata et consecrata est ab episcopo Spirensi, rem ipso comite promovente, qui ex monasterii perturbatore in ejus defensorem et benefactorem jam mutatus fuerat. Multum etiam creverunt monasterii facultates, crescente monachorum numero. Etenim, ut scribit Trithemius, lucrificaverat animas gratiam a Domino singularem promeruerat Wilhelmus, cujus operatione multos et pene innumerabiles ad Christi obsequium in monasterium convertit.... substantiam quoque rei familiaris temporalem ex oblationibus quædam brevi tempore in nullis valde augmentavit. Centum quinquaginta monachi ex eo tempore semper in monasterio Hirsaugiensis fuisse sub Wilhelmi disciplina, et licet multi frequenter ad alia monasteria reformanda exinde transmissi fuerint, statim ex his qui de novo ad monasticam vitam accedebant numerus ille instaurabatur. Quæ vero fuerint eorum sub tanto Patre exercitia Trithemii verbis exponere juxta ex nova Chronici ejusdem monasterii editione, ubi sub finem anni 1070 sic habet:

4. Hi semper erant divinis laudibus dediti et orationi, meditationi ac lectioni sanctarum Scripturarum jugiter intenti. Illi qui ad contemplationem cœlestium minus videbantur idonei, necessariis deputabantur laboribus manuum, ut nullum tempus inter eos transiret otiosum. Sciens autem sanctus Pater, experientia laudabiliter doctus, necessarium mentis pabulum divinarum esse lectionem Scripturarum, duodecim e monachis suis scriptores optimos instituit, quibus ut divinæ auctoritatis libros et sanctorum Patrum tractatus rescriberent mandavit. Erant præter hos et alii scriptores sine certo numero, qui pari diligentia scribendi, voluminibus operam impendebant. Et his omnibus præerat monachus unus, in omni genere scientiarum doctissimus, qui unicuique rescribendum opus aliquod bonum injungeret, mendaque negligentis scribentium emendaret. Multa fratres per temporis cursum rescripserunt volumina, addit Trithemius, quorum tamen pars minima in hoc Hirsaugiensis monasterio remansit; sanctus etenim Pater, qui lucrum et utilitatem animarum cunctis mundi rebus semper præposuit, quoties fratres pro reformatione ad alia monasteria destinavit, libros et quæcumque eis videbantur necessaria, libera et spontanea voluntate dedit, etc. O virum per omnia laudabilem, qui animas Christi sanguine redemptas commodis transeuntis lucri præposuit, et aliorum utilitati consulens, mandis perituras divitias minime quæsitivus! Profecto ista virtus paucorum est ut abbates propria monasteria suis denudent vel ornatibus vel codicibus, et inopia subventiant aliorum.

5. Præter hos centum et quinquaginta monachos, quos in Hirsaugiensis cœnobio sub beati Wilhelmi disciplina vixisse diximus, alii erant fratres, barbati seu conversi dicti, qui labori manuum potissimum insistentes, monachorum contemplationi deditorum sustentationi necessaria providere curabant. Ex his, inquit Trithemius, erant omnium artium mechanicarum peritissimi operatores, qui omnes totius cœno-

hinc structuras suis manibus summa diligentia consummaverunt... qui monasterium simul et ecclesie (ut in sculptura turrium hodie cernitur) totius ædificium pulchra dispositione construxerunt. Vestiarum quoque, coriarum, calcearum, et quidquid artificum ad usum claustralium requiritur, non sæculares, non mercenarii, non servitores conducti, sed conversi vel monachi barbati fuisse omnes memorantur. Hunc vero conversorum ordinem sanctus ipse Wilhelmus abbas in Germania primus instituit, quorum laboribus adjunctis tot monasteria fundavit, et omnes monachorum necessitates laudabiliter adimplevit. His vir Dei statuta sanctæ regulæ conformia tradidit, quibus eorum mentes continua informatione ad contemptum mundi et amorem cælestium inflammavit. Subjungit Trithemius conversorum illorum leges, quæ infra in Vita num. 25 habentur. Porro alii erant a conversis Oblati, quos etiam beatus abbas, exemplo Cluniacensium, uti prosequitur Trithemius, in suo monasterio instituerat. Istos enim manere in pristino habitu, id est sæcularium more indutos, sacra constitutione permisit. In hos rejiciebantur quæ extra monasterium curanda erant, monachum habebant magistrum ad eorum institutionem, et destinatus eis erat refectendi locus a monachis et conversis separatus, ut eos non inquietarent.

6. Nihil prorsus omittebat vir sanctus, ut omnium istorum ordinum discipulis suis convenientia instituta provideret. Hinc tanta erat ejus sollicitudo in scrutandis monasteriorum celebriorum piis consuetudinibus ut ex eis ea adoptaret quæ sibi suisque magis utilia viderentur. Sic ea de re ipsemet loquitur in prologo ad Consuetudines Hirsaugienses: Statui, inquit, apud me, ut ubicunque aliquid informandis fratrum moribus proficuum visu vel auditu, vel certe lectione sacrorum librorum perciperem, totum hoc quasi vivos lapides ad spiritualis structure fabricam conferrem. Multum hac in re sanctum abbatem adjuvit Bernardus abbas Massiliensis, Romani pontificis tunc temporis in Germania legatus, qui ob turbatum inter sacerdotium et imperium pacem, annum unum pene integrum in Hirsaugiensi monasterio transigere coactus fuit. Hic cum advertisset ejusdem loci fratres juste ac sancte vivendi ardentissimo flagrare studio, Wilhelmum abbatem monuit, ut, si vellet monasticæ conversationis instituta perfecte cognoscere, necesse esset ea mutuari ex monasterio Cluniacensi, quod tunc temporis inter cætera Galliæ Cisalpinæ cœnobis monachorum sanctissimorum numero, et regularis disciplinæ accurata observatione potissimum eminebat. Nihil exinde omisit Wilhelmus, ut Cluniacensium vivendi formam perspectam haberet. Quare cum aliquanto post tempore Udalricus monachus Cluniacensis, dudum cum Wilhelmo amicitia conjunctus, in Alemanniam missus, Hirsaugiam divertisset, ab eo pius abbas obtinuit ut accuratè monasterii Cluniacensis consuetudines describeret. Quod re ipsa postea Udalricus exsecutus est, ut in ejus Vita inferius ad annum 1095 dicemus. Subinde tamen oriebantur difficultates, quæ vix scriptis poterant elevari: quare Wilhelmo visum est monachos duos Cluniacum mittere, qui res coram viderent; misit et paulo post alios duos, et iterum duos, qui adeo perfecte omnia Cluniacensium instituta rimati sunt, inquit in prologo laudato, ut ipsi eorum magistris affirmarent, nunquam aliquos illius spiritualis scholæ discipulos, vel pleniùs vel veracius suæ institutionis artem comprehendisse. Porro Wilhelmus, mandante Hugone Cluniacensium abbate, cui Bernardus in Galliis reversus abbatem et monachos Hirsaugienses multum commendaverat, condonato seniorum consilio, ea quæ in istis consuetudinibus patrie moribus, aeris temperiæ et locorum situi melius congruebant, selegit, quæ suis discipulis tum apud Hirsaugiam, tum in aliis Germaniæ monasteriis ejusdem instituti observanda commendavit, scriptis ea de re duobus libris, quos nuncupavit De consuetudinibus Hirsaugiensibus. Quæ quidem con-

7. *Memorandum, ut monet Trithemius, in plerisque Germaniæ monasteriis viguerunt usque ad Bursfeldensium reformationem, cujus constitutionibus omnia ferme Hirsaugiensi instituta abolita fuerunt.*

7. *Wilhelmi sollicitudo non intra unius Hirsaugiensis monasterii septa ardebat; de ejus in procuranda aliorum monasteriorum reformatione audiendus Trithemius, qui in veteri Chronici editione, post aliquot enarrata ejus miracula, sic concludit: Sed his narrandis vix insistam miraculis, cum omnium miraculorum maximum sit ipsius instauratio monastici ordinis et disciplinæ regularis, cujus necdum feci mentionem. Ipse namque est qui ordinem nostrum in omnibus pene Teutonici regni provinciis misere collapsum reformare studuit, et in multis etiam cœnobiis mirifice reformavit. Monachos enim quoscunque potuit, verbo et exemplo ad observantiam regularis disciplinæ, ferventissimo Spiritus sancti ardore succensus, revocavit, et summo studio pristinum illum fervorem spiritus, quo sancti Patres nostri Benedictus, Maurus, Placidus, Columbanus, Gallus, Ægilius, Gregorius, Bonifacius, Lullus, et cæteri pene innumerabiles, olim fervebant in Deum, ad monachos sui temporis reducere mirum in modum cupiebat. Tum monasteria septem recenset a beato abbate aut ejus discipulis de novo erecta, quæ pariter a Vitæ auctore laudantur. Ea vero omnia quæ ad Hirsaugiensem congregationem pertinuerunt, singulatim postea recenset in utraque Chronici editione, ubi etiam profert nomina abbatum, qui Hirsaugiensem consuetudines illis in locis instituerunt. Denique recenset alia monasteria, quæ cum Hirsaugiensibus societatem habebant; sed hæc fusius persequi ad nostrum non pertinet institutum. Sufficiat his paucis agere de iis locis quæ ab ipso beato Wilhelmo exstructa aut sane reparata fuerunt.*

8. *Primum locum inter illa monasteria tribuit Trithemius novo monasterio Hirsaugiensi cæterorum principi, quod a fundamentis totum construxit Wilhelmus in honorem sanctorum Petri et Pauli apostolorum juxta fluvium Naghalthæ, remanente priore Sancti Aurelii monasterio, quod in altera ejusdem fluminis ripa exstructum, angustius erat. Istud incepit Wilhelmus anno 1082, cujus opifices præcipui, ut jam diximus, fuerunt ejusdem loci monachi et barbati fratres: sumptus vero suppeditaverunt viri nobiles et divites vicini, ad id beati Wilhelmi ejusque discipulorum sanctitatis fama illecti. Inter eos laudatur potissimum Hermannus marchionis uxor, postquam ille divino amore tactus Cluniacem recessisset, ubi ignotus, custos porcorum factus, usque ad finem vitæ perseveravit sub beati Hugonis disciplina. Post novem annos, consummatis monasterii novi ædificiis, ecclesia ejus solemniter dedicata fuit a Joanne episcopo Spirensi in octava Paschæ, anno 1091, paulo ante beati abbatis obitum, qui eodem anno contigit die 4 Julii, ut inferius suo loco dicemus.*

9. *Anno 1085, qui fuit Wilhelmi xiv, constructum est monasterium in Richenbach, cujus fundationis tabulæ ab ipso Wilhelmo editæ habentur apud Trithemium, sub hac forma: In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, ego Wilhelmus nullis meis meritis, sed sola Dei misericordia Hirsaugiensi cœnobiæ abbas, notum esse desidero omnibus, tam futuris quam presentibus, quod quidam ingenius senior, Bern nomine, prædiolum suum in Nigra-Silva situm; qui locus ibidem a rivo, qui Morgan influit, Richenbach vocatur, sancto Aurelio Hirsaugiæ in præsentia idoneorum testium in æternam hæreditatem tradidit, id unice postulans ut ibidem monasterium construi satagerem. Accepto igitur communi concordique seniorum nostrorum consilio, misimus fratres vestros monachos tres, et laicales quinque in idem prædiolum, nemore densissimo hispidum, quatenus silva eruta, locoque purgato, construerent monasterium beato Gregorio. Anno itaque Incarnationis Dominicæ 1082, indictione v, circiter Idus Maii,*

cum venissent iidem fratres in prædictum locum, haud paucis diebus pro iugurio fruebantur nuda àbiète. Horum autem unum vocabatur Ernestus, vir probus et curialis, qui jampridem se suaque omnia nostræ dederat obedientiæ; quem cum suis omnibus eidem loco in adiutorium concessimus. Exstitit ergo idem Ernestus loco et fratribus provisor et quasi Pater secundus, qui ad exstirpandum silvam, ad purgandum locum, ad ædificandum monasterium, ad construendas officinas maxime suas ipse impensas dedit, et undequaque competenter acquisivit. Ejus ergo parentumque ipsius, sicut et meam meorumque memoriam ibidem celebren haberi dignum ju. i. ari, litterisque firmavi. Acta sunt hæc anno præscripto. *Notat Trithemius præter hunc, alios complures prioratus a Wilhelmo fundatos fuisse, ex iisque nonnullos postea evasisse in abbatias, alios vero ab Hirsaugiensium obedientia paulatim defecisse: hunc vero cum Schonreinsi in diœcesi Herbipolensi, et præposituram Rothensem in Angusana, sub immediata Hirsaugiensis abbatii jurisdictione adhuc suo ævo persererasse. De Reichenbach iterum dicemus, ubi de Hasungensi monasterio.*

10. Secundum monasterium, a beato Wilhelmo de novo exstructum, dicitur Sancti Georgii, diœcesis Constantiensis, in Silva-Nigra situm. Fundum concessit Hezilo, vir nobilis et dives, qui, adhortante Hessone, sumptus cum prædio suo ad monasterii constructionem se præstiturum pollicitus est. Rem in se suscepit Wilhelmo, ac consummatis ad regularem disciplinam necessariis ædificiis, novo monasterio præfecit Henricum, quem illuc cum aliis e suis discipulis direxit. Eo defuncto alium in ejus locum substituit Wilhelmo; quem, cum minus esset ad monasterii regimen idoneus, ad Hirsaugiam revocavit. Non enim eos quibus ejusmodi locorum curam committent, vir sanctus a sua absolvet abjectione. Ægre tamen tulit id factum Gebhardus Constantiensis antistes, qui hunc abbatem, sicut et ejus prædecessorem solemniter benedixerat: unde tertium ordinare renuit, nisi prius eum a sua obedientia liberum faceret Wilhelmo. Is fuit sanctus Theogerus, ex Hirsaugiensis monasterio pariter assumptus, qui post viginti et octo (alio in loco Trithemius triginta) regiminis annos, Mettensium episcopus ordinatus est. Hic sancti Georgii monasterium multum illustravit, et alia monachorum ac sanctorum ædificavit monasteria, ita ut animarum dcc. tam virorum quam mulierum curam habuisse dicatur. De eo agemus, Deo dante, sæculo sequenti. Monasterium Sancti Georgii invasit non ita pridem dux Witembergensis Lutheranus, et monachi cum abbate alio transmigrare coacti Willingum recesserunt, ibique hactenus perseverant.

11. Tertium monasterium, quod a beato Wilhelmo constructum esse memorant Vitæ auctor et Trithemius, situm erat in Bavaria, sub beati Martini Turo-nensis antistitis patrocinio fundatum, nec de eo plura habent illi auctores, nisi quod illuc beatus vir transmiserit abbatem et aliquot monachos in regulari disciplina probatissimos.

12. Quartum locum obtinet monasterium Sancti Petri Erphordense in Thuringia, cujus curam commendavit Wilhelmo Giselberto, qui ex monacho Hirsaugiensis jam tunc temporis, ut dicemus infra, abbas erat Reinharzbronensis vicini monasterii. Verum post beati abbatis mortem, Gebhardus ejus successor, anno sui regiminis xi, illuc monachos duodecim cum Burcardo, quem eis præfecit abbatem, direxit. Multis vero argumentis probat Trithemius hoc monasterium non fuisse Wilhelmo antiquius, quod suo tempore nonnulli ipsam a Dagoberto rege conditum fuisse contenderent.

13. Quintum monasterium sub beatæ Mariæ patrocinio ad Duplicem-Aquam, lingua Theutonica Zwifalten dicitur, situm in Suevia, diœcesis Constantiensis prope Danubium, ut monet Bertholdus. Hoc vetustiorum quidem habuit originem, sed ita tunc destructum

A *jacebat ut nihil penitus ex antiquo monasterio superesset. Illud Wilhelmo ad Bertholdi ducis preces a fundamentis omnino reparavit, positus ibi monachis, quibus Notgerum abbatem præfecit, qui gregem sibi commissum, ut testatur passim Trithemius, verbo et exemplo in vera innocentia pavit. Notgeri memoria recollitur in Menologio Benedictino Bucelini die 6 Martii, ubi obiisse dicitur anno 1095. Idem auctor memorat die 18 Augusti Luitolfum, ex comite Achalmensi monachum Zwifaltensem, quem ibidem obiisse dicit anno 1098. Eodem die celebrat Luitoldum comitem de Achalm, anno 1096 defunctum, sed idem ipse est Luitolfus. Luitolfum ex comite monachum xv Kal. Septembris defunctum laudat Bertholdus in Chronico.*

14. Sextum monasterium beatus Wilhelmo construxit in villa, Wilhelm dicta, quod varias fortunas pertulit. Primum quidem sub prioratus titulo ibi constructum fuisse ex Trithemio ad annum 1083 discimus, quod postea in montem Sancti Petri translatum est, et in abbatie dignitate erectum; sed procedente tempore amisso abbatie titulo in primum ordinem redactum, ac denique in parochiam residentiam transformatum fuit, ut monet Trithemius, sic de ea cella ad annum 1085 loquens: Nunc est parochialis residentia in Gilheim, monasterio Hirsaugiensis penitus incorporata et abhati subjecta. Qui primus huic monasterio a beato Wilhelmo præfectus fuit, dicitur Adalbero apud eundem Trithemium, vir, ut idem auctor testatur, regularis observantia studiosissimus.

15. Septimum denique monasterium, quod beatus Wilhelmo a fundamentis erexisse memoratur, in Carinthia ducatu situm erat, in loco Laven dicto. Ille monachos duodecim beatus Pater transmisit, quibus Wezilone probatæ virtutis virum, in Francia orientali genitum præfecit, quem vitæ meritis venerabilem ac multis clarum virtutibus fuisse, ac multa monasteria in illis provinciis pene collapsa instaurasse ac reformasse scribit Trithemius. Porro ex iis monachis, qui cum Wezilone in Carinthiam advenerant, duo, Sigewinus scilicet et Gaudentius, in abbates electi fuere, prior in monasterio Rosaz prope Aquileiam in Sclavonia, inquit Trithemius, alter vero in altero monasterio, cujus nomen reticet. Verum id præsumperant absque abbatis Hirsaugiensis venia, unde communi Hirsaugiensium monachorum decreto statutum est ut nomina eorum ex sancto collegio fratrum abraderentur, nec haberentur unquam apud Hirsaugienses pro abbatibus. Qua de re compunctus Sigewinus Hirsaugiam rediit, et resignato in manus Gebhardi, qui jam sancto Wilhelmo successerat, abbatis titulo, veniam postulavit, et jubente Gebhardo omnium ultimus in congregatione sedit. Sed ei penitenti idem abbas postea non solum penitentiam relaxavit, verum etiam in abbatis dignitate restituit Rosacum redire permisit. Hæc de monasteriis a beato Wilhelmo exstructis.

D 16. Sed præter illa Vitæ auctor tria alia commemorat, quæ idem sanctus pene jam destructa restitit, Schaffusense scilicet, Pertershusen et Campergense. De Schaffusensi, cui Sigefridum petentibus loci monachis præfecit, plura diximus ad annum 1075 occasione Ebehardi ejusdem loci ex comite monachi. Pertershusen, seu potius Petroburgense, id est domus Petri, conditorem habuit sæculo decimo Gebhardum Constantiensem episcopum, ut diximus in ejus elogio sæculo superiori ad annum 995, ubi plura de ejusdem monasterii fundatione habentur, quæ hic non juvat repetere. Hujus loci abbas a Wilhelmo constitutus est Dietricus seu Theodericus, antea prior Hirsaugie. Situm est hoc monasterium in Suevia et regione urbis Constantiæ, cis pontem Rheni, in dextera ejus e lacu Aconio prodeuntis ripa. Varias ejus clades recenset Stengehus in Monasteriologio, hodieque sub nostro ordine celebre subsistit. Denique monasterium Campergense anno 1079 constructi cepit a Burcardo comite

Notenburgensi, qui post annos novem, consummatis A monasterii ædificiis, a beato Wilhelmo duodecim monachos ex monasterio Hirsaugiensi obtinuit cum Gonthero abbate, viro, inquit Trithemius, sancto et valde religioso, qui commissum sibi pastoralis curæ officium diligentissime prosequens, magnam multitudinem Deo servientium monachorum brevi tempore in eodem loco congregavit. Huc monachi Hirsaugienses advenerunt anno 1088. Wilhelmi abbatis xix, indictione xi, quo anno die 21 Decembris ecclesia Campergensis in honore sancti Nicolai cum capellis et altaribus quatuordecim dedicata fuit a sancto Adelberone episcopo Herbipolensi, in cuius diœcesi sita erat. Insignis habuit præter Burchardum alios benefactores, potissimum Henricum comitem, postea ducem, ejus fratrem, qui quatuor oppida, et plures villas eidem monasterio donasse perhibetur. Locus ille celebris perseveravit sub Benedictino ordine usque ad Trithemii ætatem, sed tandem monachi Campergensis, novissimis, inquit ille, diebus nostris persuadentem intus diabolum secuti, ab ordine sancto, quem professi fuerant recesserunt, sine regula cupientes vivere, facti sunt nomine et conversatione canonici sæculares.

17. Porro his monasteriis ab auctore Vita land. itis A Trithemius adjungit, quæ a beato Wilhelmo reformata fuerunt. Ex his sunt monasterium Alfortense in diœcesi Argentoratensi, cui abbatem præfecit Wellichonem, a Trithemio laudatum, quod non solum monachos sibi commissos, sed etiam populos vicinos ad amorem Dei incitaverit. De hoc monasterio plura habes supra in observationibus ad vitam sancti Leonis IX, ad annum 1054. Idem Wilhelmus in monasterio Ysnensi Constantiensi diœcesis abbatem instituit Erchinboldum, eruditione et sanctitate vitæ insignem. Ottenburensis diœcesis Angustanæ Wilhelmus, Burensi vero in eadem diœcesi, seu Benedictoburensi, Azelinum abbatem dedit. In Ilugesofensi monasterio diœcesis Argentoratensis Conradum constituit abbatem, quem cum monachis decem illic ex Hirsaugia transmisit; alii octo ad monasterium Beinvillarensis diœcesis Bantinae, in finibus Alsatiæ vitum, ab eodem missi sunt, cum Essone abbate, qui diu cellerarii officio in Hirsaugiensi monasterio functus fuerat. Hic Esso obiit vi Kalendas Januarii, mirabilis coruscans, ut testatur Trithemius, sed ejus exitus annum non expressit. Refert idem auctor monachos primum in ecclesia Gundelfingensi circa idem tempus positos fuisse, sed illos postmodum Hirsaugiam, nescio quo casu, translatos fuisse, quibus canonici substituti fuerunt ab Adelberto comite loci fundatore. Monasterio sancti Joannis Magdeburgensis, ad fratrum ibidem degentium et archiepiscopi ejusdem urbis petitionem, præfectus est abbas Hildeboldus, qui, inquit Trithemius, disciplinam monasticam juxta exemplar et constitutiones divi præceptoris sui Wilhelmi per totam Saxoniam dilatavit.

18. Celebris etiam fuit tempore Wilhelmi abbatis monasterii Hasaugensis in Thuringia fundatio. Facta est a Sifrido Moguntinensi archiepiscopo, qui ob dissidium inter Romanum pontificem et Henricum Augustum sede sua cesserat. Hunc locum elegit Sifridus, quod jam celebris esset ob frequentia miracula, quæ ad sancti Heymeradi presbyteri tumulum fiebant, anno 1049 ibidem sepulti. Consummato ac dotato monasterio Sifridus monachos tredecim ex Hirsaugiensi familia a beato Wilhelmo impetravit, ex quibus Giselbertum virum doctum, prudentem et valde religiosum, ordinavit abbatem. Floruit aliquantulum sub hujus regimine Hasaugense monasterium, ubi degobant haud minus quam septuaginta monachi aut conversi, quos pius abbas verbis et exemplis ad regularem disciplinam informarat. At in adolescentibus turbis, veritus est Giselbertus, ne schismaticorum consuetudine sui discipuli a recto tramite devierent, quare Hirsaugiam cum illis omnibus reversus est. In omnes a Wilhelmo cæterisque fratribus benignè

A excepti, aliquod tempus apud Hirsaugiam transegerunt. Quibus postmodum data est ad inhabitandum cella Sancti Gregorii de Reichenbach, de qua supra num. 9, plura observavimus. Denique Giselbertus monasterii Fontis-Reinhardi, seu Rheinardiabronnensis, in nemore Thuringiæ siti, abbas a beato Wilhelmo institutus est, cui etiam monasterii Erphordiensis, ut supra diximus, curam commisit, donec monachorum habitationi aptum esset. Hæc de variis monachorum coloniis, quæ sub abbate Wilhelmo ex monasterio Hirsaugiensi in varias Germaniæ regiones deductæ fuerunt. Nunc dicendum de discipulis ejus celeberrimis, qui Ecclesiam et ordinem nostrum illustrarunt.

19. Fama, inquit Trithemius, sanctissimi viri Wilhelmi abbatis longe lateque per orbem divulgata, exasperunt ad eum multi confluere in sæculo nobiles et divites, qui, contemptis omnibus rebus pompisquo invidi, suave jugum Domini sub ejus obedientia B portandum subierunt. Et quidem, ut ait Bertholdus, actor Wilhelmo aequalis, in Chronico ad annum 1083 de tribus monasteriis, scilicet Sancti Blasii in Silva-Nigra, Hirsaugiensi et Scafhusensi loquens, marchiones et comites, alique viri nobiles, admissi inter fratres Hirsaugienses, pascere porcos, atque ejusmodi vilioribus ministeriis sub Wilhelmi obedientia operam dare delicias computabant. Ex his nonnullos recenset Trithemius, qui ad Ecclesiæ dignitates postmodum erecti fuerunt. Primum inter eos locum obtinet sanctus Thimo, ex monacho Hirsaugiensi archiepiscopus Saltzburgensis creatus, qui tandem in itinere Jerosolymitano martyr occubuit, ut in ejus Vita Sæculo sequenti videbimus. Duos ei subjungit Trithemius Gebhardos, quorum primus, Bertholdi ducis frater, in Constantiæ urbis sedem erectus, novam Hirsaugiensem ecclesiam constravit, et legatus sedis apostolicæ factus, multos pro Ecclesiæ tuitione labores pertulit; aliter ex priore Hirsaugiensi factus abbas post beati C Wilhelmi excessum, tandem episcopus Spirensis ordinatus est. His accensendus Theogerus, multorum monasteriorum Pater, tum episcopus Metensis factus, qui post obitum inter sanctos locum meruit. Ejus vitam Sæculo sequenti, Deo concedente, dabimus.

20. Abbates ex Wilhelmi discipulis assumptos plerosque laudavimus, ubi actum est de monasteriis ab eo institutis. His adjungendus est Gofridus, qui post beati Wilhelmi obitum Notgero Zwifalkensi abbati defuncto substitutus, non sine opinione sanctitatis, inquit Trithemius, ex hac vita decessit. Idem auctor laudat Erminoldum, ex Wilhelmi discipulo abbatem Laurisensem, qui cum, abdiata dignitate, Hirsaugiam rediisset, tandem primus abbas Pruweniensis factus est, et multis virtutibus clarus post mortem sancti titulum promeruit. Hujus quoque vitam suo loco dabimus Sæculo sequenti.

21. Nec prætermittendi sunt priores Hirsaugiæ, qui sub abbate Wilhelmo floruerunt. Primus occurrit apud Trithemium Adelbertus, vir, inquit Trithemius, omnium virtutum ornato decorus, vitæ sanctimoniam paternæ traditionis auditor, custos et æmulator studiosissimus; qui etsi debilis corpore, mente tamen et fervore spiritus multis fortior fortissimè incessit.... quicumque illius viva conversatione sanctior non evasit, procul dubio nunquam sanctus fuit. Post ejus felicem ex hac vita exitum beatus abbas Theodoricus ei substituit, sapientia et eruditione Scripturarum illustrem, nec minus vitæ merito sanctum quam scientiæ studio eruditum. Quo, ut mox dicebamus, Petershusensi facto abbate, Wilhelmus Ottonem ex cellerario priorem constituit; virum ætate maturum; huic successit Gebhardus, qui, ut jam diximus, in beati Wilhelmi locum post ejus mortem abbas Hirsaugiensis ordinatus est. Inter celeberrimos Wilhelmi discipulos locum habere debet Adalbertus comes, qui beati abbatis ejusque discipulorum sancta conversatione permotus, ad meliorem frugem adductus, tandem professus vitam monasticam

sancto sine quævit. Id non solum ex Trithemio discernimus, sed etiam ex Bertholdo, Hermannii continuatore, qui hoc ipso tempore in illis partibus scribebat. Sic quippe habet, ad annum 1099: Adelbertus comes piæ recordationis, in fidelitate sancti Petri contra schismaticos jam ex antiquo studiosissimus, et demum ex eomite monachus factus, feliciter diem clausit extremum 3 Kal. Octobris, et in monasterio, quod ipse de propriis construxit, in quo monachicum habitum suscepit, honorifice sepelitur, scilicet Hirsaugiæ, presidente domino Gebehardo abbate.

22. His denique temporibus, ut Trithemius scribit, claruerunt in monasterio Hirsaugiensi sub magisterio beatissimi Patris Wilhelmi plures monachi præclari et insignes, quorum aliqui fuerunt in omni genere scripturarum doctissimi, quidam sanctitatis merito gloriosi, nonnulli scientia Scripturarum simul ac vitæ merito coram Deo et hominibus consummati. Et adeo erat, inquit Udalricus in præfatione ad Consuetudines Cluniacenses, Wilhelmi discipulorum a rebus terrenis aliena conversatio, ut hi non aliam vitam quam illam, quæ est cælestis et perpetua, expectarent. Hanc coram miratus est sanctus Anselmus; nam si Trithemio fides est, Hirsaugiam venit, ibique transegit quatuordecim dies, in medio fratrum quasi unus ex illis residens, colloquens cum eis de Scripturis sanctis, de institutione morum regularium, de amore Dei animarumque salute, respondensque ad omnia fratrum interrogata. Certe ex ipso Anselmo discimus eum olim id desiderasse. Sic quippe epistolam ad beatum Wilhelmum scriptam concludit: Si præsens essem coram vobis et coram sancta congregatione vestra, de qua multa bona a multis concorditer audio, supplici mente totum corpus prosternerem, et ut me honorum, quæ Deus operatur in vestro monasterio, in perpetuum participem in fraterna charitate concederetis peterem. Sed quoniam ego hoc non possum, presumo non de meis meritis, sed de vestra sanctitate rogare ut vos hoc pro me non humiliato corpore, sed benigna mente ab eisdem filiis vestris mihi petatis et cum illis concedatis. Valet. Hæc epistola locum habet inter alias Anselmi libro 1, num. 56; eum vero Trithemius integram, et quidem interpolatam exhibet in utraque Chronici Hirsaugiensi editione, ubi nonnulla intereruntur de Hirsaugiensi beati Anselmi itinere, quæ in aliis editionibus non habentur. Fallitur etiam idem auctor, cum scribit hanc epistolam a beato Anselmo jam Cantuariensi archiepiscopo, qui Romæ noverat Wilhelmum, exaratum fuisse; illud enim vel ex hoc uno constat esse falsum quod Anselmus non nisi post Wilhelmi mortem in sedem Cantuariensem erectus fuerit.

23. Referre non vacat omnia auctorum testimonia, quæ in Wilhelmi commendationem scripta sunt. Sancto Hugoni Cluniacensi abbati conjunctissimum fuisse ex Vita infra patebit. Laudat ejus humilitatem simul et charitatem beatus Udalricus, potissimum in præfatione libri in Consuetudinum Cluniacensium, ubi eum totius religionis præcipuum amatorem appellat. Enituit potissimum ejus charitas in suscipiendis exsulibus, qui fervente inter Gregorium pontificem et Henricum Augustum dissidio, sedes proprias relinquere coacti ad Hirsaugiense monasterium velut ad tutum portum confugiebant. Multi, inquit Trithemius, viri boni Deum timentes, comites, barones, milites, nobiles et ignobiles, clerici et laici, divites et medicos, qui animas suas a communionem schismaticorum immaculatas custodire volebant, relicti castellis, domibus et ecclesiis suis, ad monasterium Hirsaugiense, quasi ad civitatem quamdam refugii venerant, quorum plures mutato habitu monachi facti sunt, et plures in habitu pristino Deo et monachis sanctæ congregationis usque ad mortem servierunt. Mirari autem subit quod eo tempore, quo ceteri abbates et episcopi a schismaticis expellebantur, nullus tamen unquam usus fuerit Wilhelmum e mo-

nasterio exturbare, quamvis non solum ipse cum suis in apostolicæ sedis obedientia remaneret, sed et etiam alios titubantes confirmaret, deviantes revocaret, ac denique omnes in suo monasterio reciperet ac emittiret. Tanta erat ejus sanctitatis opinio. Hic quippe, ut ait Trithemius, sanctus iste Wilhelmus Dei famulus, nunquam induci potuit ut schismaticis Ecclesiam Domini conturbantibus vel consentiret in modico, vel communicaret.... Hic est denique Wilhelmus abbas sanctissimus Christi famulus, qui ordinem divi Patris nostri Benedicti suo tempore, pene collapsum in Germania, et deformatum insolentia monachorum, instaurare et reformare studuit, et plusquam centum monasteria tam per se quam suos ad pristinam regularis disciplinæ observantiam revocavit.... Hic denique Wilhelmus, Hirsaugiensem ter quaterque sanctissimus abbas, octo nostri ordinis monachorum cœnobii in diversis provinciis fundavit. Eundem pluribus laudat Bertholdus Hermannii continuator, qui et nonnulla monasteria ab eo constructa aut restaurata recenset. Wilhelmus, inquit, piæ memoriæ Hirsaugiensi abbas, in causa sancti Petri ferventissimus, et in monasticâ religione studiosissimus, utpote multorum Patrum monasteriorum, in Novis Julii migravit ad Dominum. Hic primum Hirsaugiense monasterium tam in ædificiis quam in regularibus disciplinis mirabiliter exaltavit, ipsamque privilegio sedis apostolicæ sub Gregorio papa in perpetuum liberavit. Plura etiam monasteria ex integro usquequaque construxit; duo quidem in Nigra-Silva, unum sancti Georgii, alterum sancti Gregorii.... item aliud ad Duplicem-Aquam prope Danubium, item aliud in Wirceburgensi episcopatu, in loco qui Camberg dicitur. Schafusense quoque monasterium, Petrishusense in ripa Rheini, jamdudum ædificata regularibus disciplinis instituit. Sed et alia quamplura in diversis regionibus, tam per se tum per sibi subiectos, et de novo fecit, et jam facta regularibus disciplinis instituit. Et post multa: Ante omnia in illo studium monasticæ districtioris prævaluit, in quo totus adeo effervuit ac si nunquam aliud aliquid studii habuerit. Erat enim miræ sanctitatis, sanctæ simplicitatis, ferventissimæ charitatis, Deo vivus et sæculo crucifixus. Quem Dominus in senectute bona ad æternam patriam revocavit, cui ipse a juventute in hac peregrinatione indefesso labore servivit.

24. Exterior Wilhelmi species egregie internam animi ejus magnitudinem repræsentabat. Hanc, prout ex antiquis, uti asserit, monumentis acceperat Trithemius, describit his verbis in utraque Chronici editione: Erat vir per omnia dignus honore, cujus etiam dispositio corporis quemdam reverentiæ cultum ab intuentibus exigebat. Statura siquidem procerus, in anteriore corporis parte calvus; pilos in reliquo raris habebat, faciem cerulei misti albedine coloris pulchram et aliquantulum productam, manuumque digitos pulchra longitudine subtiles, ac totum corpus devota proportione ad virtutem fuerat ordinatum. Vox illi grandis atque virilis erat, qualis cum naturali quodam ornatu verborum, optimam quæque oratorem facere consuevit: unde in exhortando multum valuit, ita ut dulcedine vocis, et quadam auctoritate sermonis modestissime præstata, animos auditorum in sua videretur habere potestate, dum quicquid dicere voluisset, admirabili facilitate, pulchritudineque auditoribus potuit persuadere. Commendabat in eo dicendi peritia naturam, ut facile persuadendo alliceret quoscunque sermonis dulcedine voluisset, etc.

25. Nonnulla opuscula edidit Wilhelmus, quæ ipse inter ecclesiasticos scriptores locum meruerunt. Sic enumerat Trithemius in veteri Chronici Hirsaugiensi editione: Scripsit de musica, de compositione monocordi, de astrolabio et ejus compositione, de compositione quoque horologii, de correctione Psalterii et de ratione computi ecclesiastica. Eadem

serme repetit in altera ejusdem Chronici editione sicut et in Catalogo virorum illustrium, utrobique tamen addit librum unum epistolarum, et duos libros De consuetudinibus Hirsaugiensibus, præter alia nonnulla opuscula, quæ in suis manus non pervenerant. Petrus Vagnerus monachus Sancti Udalrici, uti refert Carolus Stengelius in notis ad beati Wilhelmi Vitam, præter hæc omnia opera, laudat in suo virorum illustrium congestu dictionarium quoddam beato nostro Wilhelmo tributum, in quo multa de singulis dictionibus congeruntur, quod ideo liber seu Wilhelmus de universo nuncupari solitum erat. Sed hic omittere non licet quæ de ejusdem beati viri opusculis habet Bertholdus, auctor gravis et ipsi æqualis. Illic, inquit de nostro Wilhelmo, multa monumenta sui naturalis ingenii nobis reliquit. Nam naturale horologium ad exemplum cælestis hemisphærii excogitavit. Naturalia solstitia sive æquinoctia, et statum mundi certis experimentis invenire monstravit. Quæ omnia quidam ejus familiaris etiam litteris mandare curavit. Multas etiam quæstiones de Computo probatissimis rationibus enodavit. Illic in musica peritissimus fuit, multaque artis illius subtilia, antiquis doctoribus incognita elucidavit. Multos etiam errores in cantibus deprehensos satis rationabiliter ad artem correxit. In quadrivio sane pene omnibus antiquis videbatur præeminere. Ex his vero omnibus beati abbatis operibus vix quidquam superest, præter libros ejus de consuetudinibus Hirsaugiensibus, qui hodieque passim occurrunt in variis monasteriorum ordinis nostri in Germania bibliothecis. Eorum prologum habes ex codice Weingarthensi editum tomo IV Analectorum veterum pag. 465. Ejusdem liber De musica in Augustana Sancti Udalrici Bibliotheca aliquando existisse dicitur. Sed fatetur Stengelius se illum frustra diu quæsisse. Exstat in cod. ms. Villingensi cum aliis ejusdem argumenti scriptoribus.

26. Wilhelmum eo ipso anno, quo dedicatu est non ejus monasterii basilica, e visis excessivis testis est ipse Vita ejus auctor, cui stipulatur Trithemius, qui utrumque anno 1091 consignat. De dedicatione

hæc habet: Eo.lem anno 1091 die 20 Aprilis, quæ fuit octava Dominicæ resurrectionis festiva, ecclesia nova præfati cœnobii majoris ad iastantiam beatissimi abbatis Wilhelmi cum solemnitate debita consecrata fuit per Joannem episcopum Spirensem sub honorem Domini nostri Jesu Christi ac beatissimorum apostolorum ejus Petri et Pauli. Hoc anno Pascha incidit in diem 13 Aprilis, ac proinde ejus Octava in 20 ejusdem mensis diem. De ejus morte: Wilhelmus feliciter in Domino quievit iv Nonas Julii, anno Dominicæ incarnationis 1091, indictione xiv, sub Henrico imperatore IV, et Urbano papa II, anno suscepti regiminis xxiii, ætatis vero suæ anno lxxv, qui characteres Chronologici optime sibi coherent. In nova editione Trithemius habet, anno Henrici imperatoris xxxiv. Bertholdus Hermanni Contracti continuator suse agit de nostro Wilhelmo ad hunc ipsum annum 1091, quo pariter ejus obitum consignat, sed die iii Nonas Julii. Quod forte Wilhelmus ipsa nocte inter diem 4 et 5 Julii e vita excesserit, certe ipse Vita auctor, quem cuilibet alteri præferendum censemus, beatum abbatem die iv Nonas Julii post meridiem, obiisse scribit. Ejus tamen memoria die 5 seu iii Nonas Julii in fastis Benedictinis celebratur a Dorganio, Arnoldo Wione et Hugone Menardo in Martyrologio Benedictino, et a Gabriele Bucelino in Menologio. Hos sequitur Ferrarius in Catalogo generali sanctorum, qui in Martyrologio Romano non habentur. Mirum est autem virum celebrem, et apostolicæ sedi adeo addictum, miraculisque ante et post mortem clarum, nondum auctoritate publica cultu sacro fuisse donatum. De eo passim agunt scriptores rerum Germanicarum, aut Benedictinarum. Stengelius in notis ad ejus vitam profert hymnum veterem in Wilhelmi honorem, descriptum e codice ms. monasterii Viennensis beatae Virginis ad Scotos, quem post Vitam cum beati viri epitaphio proferre visum est, quod ex eo hymno colligi posse videntur beati Wilhelmi festum aliquando publice celebratum fuisse.

INCIPIT VITA.

1. Reverendissimus abbas Wilhelmus Bavariorum prosapia, religiosis parentibus exortus, Christi aspirante gratia, pia indole mentis accrescebat, quæ cunctis eum amabilem efficiebat. Puerili vero ætate, ab eisdem honestis parentibus oblatu Deo in monasterio Sancti Emmeramni martyris (1), ceu prudens apis, flores virtutum ex divinis Scripturis, et ab exemplis spiritualium seniorum carpebat, et in pectoris sui alveario recondabat. Et quamvis monasticæ religionis vigor in eodem cœnobio aliquantulum tepesceret, ipse tamen per gratiam Dei in eadem religione semper in melius proficiebat; unde etiam ab incautis et negligentibus oppido timebatur, a probis vero et piis ob sinceritatem et puritatem vitæ nimium diligebatur. Denique divina clementia illum comitante, tanta ingenii excellentia pollebat ut cum eminentia honestorum morum, si-

mul emineret studio variarum artium, de quibus multa monumenta sui naturalis ingenii nobis reliquit. Nam naturale horologium ad exemplum cælestis hemisphærii excogitavit, naturalia solstitia, sive æquinoctia, et statum mundi certis experimentis invenire monstravit; quæ omnia etiam litteris et dare curavit. Multas etiam quæstiones de computo probatissimis rationibus enodavit. Illic in musica peritissimus fuit, multaque illius artis subtilia antiquis doctoribus incognita elucidavit. Multos etiam errores in cantibus deprehensos satis rationabiliter ad artem correxit. In quadrivio (2) sane omnibus pene antiquis videbatur præeminere.

2. Soli autem Deo placendi cupidus, et carnem suam cum vitiiis et concupiscentiis crucifigere aggressus (Gal. v, 24), jejuniis, vigiliis, asperitate etiam cilicii macerabat corpus. Sic ergo fide firma-

(1) Addit Trithemius tunc temporis S. Ramboldum monasterio S. Emmeramni fuisse abbatem. Sed fallitur; nam Ramboldus primo hujus sæculi anno defunctus est, ut vidimus in ejus Vita.

(2) Sic appellabant ævi ejus auctores quatuor posteriores artes ex iis, quas liberales vocant; tres vero priores, Trivium. Bertholdus hunc locum de Wilhelmi operibus in Chronico integrum refert.

tum, spe roboratum, charitate radicum et fundatum; omnique morum probitate decoratum, providentia Dei omnipotentis Hirsaugiensi cœnobio provisorem destinavit ad solatium multorum. Denique fratres in eodem cœnobio Deo servientes, cum jam fuissent rectore destituti, dulci ejus rumore delectati, honestos legatos ad eum evocandum direxerunt. At ille, causa cognita, non se in superbiam extulit, sed jejuniis et orationibus vacans, junctis secum spiritualibus hominibus, Domini voluntatem hac in re quærendam statuit. Demum accepta licentia, licet boni quique ei congratularentur de honoris prælatione, sibi tamen dolebant quod carerent ejus familiaritatis et affaminis prædulci solamine. Ille vero non quærens quæ sua sunt, sed quæ Domini (*Philipp.* II, 21), professus est se non aliter omnino consensurum electioni, nisi prius idem cœnobium integræ redderetur libertati. Igitur quia in jus proprium hoc idem monasterium (3) Adelbertus comes et advocatus ejusdem loci cum suis parentibus redegerat, et pene destruxerat, compta viri Dei constantia et magnanimitate, in omnibus se ei obtemperaturum simulabat. Cum eodem namque beato viro curtem regiam adiit, ac sæculari astutia chirographum infideliter composuit, illo nil sinistri præ columbina simplicitate suspicante, regioque sigillo illud firmari impetravit. Adveniente igitur Dominica Ascensione, quæ illo anno evenit IV Nonas Junii (*V. Observ.*, n. 2), convocata clericorum et laicorum multitudine, omnium communi voto, hic venerandus electus, laudatus, et cum nimia inundatione stetit in sedem abbatis est collocatus. Qua dignitate suscepta, cœpit cœlestis studii fervore tanto magis inardescere quanto se cognoscebat cæteris exempli gratia prælatum esse, suumque sagax studium super omnia convertit ad observationem religionis monasticæ. Alacer erat in exhortando, severus in corripiendo. Nulli invidus, charitate diffusus et largitate exstitit munificus. Cum gravitate dulcis ei affabilitas inerat, per quam cordibus humanis suaviter infuebat. Negotium singulorum ac si proprium æstimabat, peregrinos et pauperes paterno affectu fovebat, sæpissime exutus propria camisia aliisque vestimentis miseri artus tegebat.

3. Inter hæc ergo exercitia virtutum, quadam tentatione probatus est potius quam pulsatus; quæ probatio sibi quidem ad coronam, Hirsaugiensi vero cœnobio ad stabilimentum et munimentum profuit. Nam supradictum chirographum libertatis infideliter compositum, secreta sibi insinuante conjuge prædicti comitis, rescivit, et, sub obtentu prædictæ libertatis, de pristina violentia ac subjectione injusta Hirsaugiensi claustrum nil minutum, sed potius auctum et roboratum. Tali autem perturbatione aliquantulum commotus propter statum loci, assiduis precibus et

(3) De Hirsaugiensi monasterii restauratione et comite Adelberto diximus in *Elogio V. Friderici*, supra ad annum 1070.

A lacrymis interpellabat Dominum, ut de terrence potestatis jugo eriperet locum quem pro suo amore susceperat regendum. Itaque misericors Dominus, qui, juxta vocem Psalmistæ, *prope est omnibus invocantibus eum in veritate* (*Psal.* CXLIV, 18), ex improvise eundem comitem tanta circumdedit adversitate ut pene desperaret ullum evadendi aditum se posse reperire. Pa constrictus, omni devotione consilium et auxilium spiritualium virorum expetivit. Qui dixerunt cum non aliter evasurum tanta discrimina, nisi cum omni fide libertati redderet Hirsaugiensem locum quem injuste possederat. Quorum consiliis acquiescens, fide integra se abdicavit omni jure proprietatis ejusdem loci, et chirographum cum omni diligentia secundum consilium timentium Deum componi fecit, priori chirographo penitus delecto atque abjecto. Postquam autem venerandus Pater Wilhelmus proprio labore et industria novam chirographum studiosissime composuit, ipsemet illud regi Henrico regio sigillo roborandum obtulit.

4. Quo ad votum completo, statuit etiam apostolicam sedem adire, et privilegium Hirsaugiensi cœnobio secundum scita canonum acquirere. Deinde iter aggressus, prospero cursu Romam venit. Hi a domino apostolico beatæ memoriæ Gregorio benigne susceptus, cognitis causis quarum gratia illo advenerat, libentissime, prout competebat, annuit. Nam privilegium apostolica auctoritate plenum sibi contulit, et ob munimentum Hirsaugiensi cœnobii chirographum unum ab eo receptum in scrinio sancti Petri recondidit. Aliquandiu ergo ibi demoratus, gravissimam infirmitatem incidit, horribili enim ventris inflatione tenebatur oppressus, adeo ut nusquam posset gressum movere; cumque diu hæc infirmitate laboraret, et ejus recuperatio desperaretur etiam a peritissimis medicis, quadam die se duci præcepit ad altare Sanctæ Mariæ semper Virginis, reclinatoque ventre sauciato ad altare, intus precibus flagitabat remedium piissimæ Dei Genitricis. Tantam spem atque fidem gratia Dei amore dulcissimæ Genitricis suæ consecuta est. Subito namque contra spem omnium cœpit convalescere, ac se cibo reficere, et non post longum tempus in suum locum, cunctis gratulantibus, reversus est.

5. Eo tempore Ecclesia catholica miserabiliter ac detestabili schismate (4) ab inimicis Christianæ unitatis scindebatur. Sed quia hic vere Deo dignus Igne divini amoris totus incanduerat, ac zelo animarum æstuabat, salubri consilio quoque ad unitatem Ecclesiæ tenendam servandamque animabatur. Et quia simplici ac puro oculo tali insistebat negotio, quidquid agebat, cunctorum religiosorum animis complacebat; quidquid dicebat, omnium bonorum corda intimo amoris affectu delectabat. Cum columbina simplicitate tantum viguit in eo serpentini astutia ut ab hujus sæculi prudentibus videretur

(4) Exstat ea de re Gregorii VII epistola ad A. Pataviensem episcopum et nostrum Wilhelmum, quæ est libri IX s. cunda.

omnes præcedere in prudentia, et a divina sapientibus mire coleretur pro puræ mentis innocentia.

6. Tanta charitatis affluebat benignitate ut neminem perfecte divino servitio cupientem se mancipare, pro paupertate sua despiceret, neminem ob imperitiam refutaret. Nobiles ac ignobiles, divites et pauperes, viros ac mulieres, ad contemptum mundi incitabat, ac singulos ad amorem cœlestis vitæ verbo et exemplo accendebat. Multa hospitibus, multa pauperibus distribuere; nec tamen commissorum sibi curam postponere, sed cum paterna sollicitudine, et cum magna charitatis affectione omnibus necessaria administrabat. Si qua vero rei familiaris penuria ingruerat, hanc non solum tolerabilem, sed gratam sibi suisque blande et virili commotione faciebat, asserens hanc esse dilectorum Christi probationem, et si patientia cum gratiarum actione ac precum frequentatione adesset, procul dubio mox manifestam a Deo venturam consolationem. Quod utique est evidentibus sæpe declaratum indicis, dum ei in omni angustia Dominus ostium misericordie suæ, fide et precibus pulsanti, aperire dignatus est. Fama igitur vulgante ejus laudabiles actus undique, ad eum quasi ad bonum odorem Christi fideles confluebant; quidam utique cupientes uti ejus saluberrimis consiliis, alii vero ejus orationibus se commendantes, plurimi etiam, abjecta sæculari sarcina, magisterium ejus deligebant.

7. Ad ministerium divini officii pro humilitate volebat paratura indui, quæ aurifrigio vel alicujus pretiosi metalli intextura esse ornata. Detestabatur etiam osculationem manus et genuum abbatibus, et omnino talem consuetudinem abscedisset, nisi cum seniores hanc reverentiam ab eis suscipere vix compulissent. Quolibet loco præeuntem conventum fratrum subsequens, et diligenter inspiciens, gemendo et plorando, oculosque cum corde ad cœlum levando, pro eis attentius orabat. Ad mensam si quid accuratius apparatus illi offerebatur, innuit offerenti, si omnibus communiter apponeretur. Si annuit, aliquantulum inde gustavit; sin autem, statim inferioribus distribuere. Deliciarum et epularum diversitatem, quæ sunt fomenta luxuriæ, contemnebat, parvis ac mediocribus contentus erat. Siquidem quocumque sibi eundem necessitas exigebat, non superbo equo delectabatur, sed equa, aut vilis aselli, dorso vehebatur. Vestes nitidas, pretiosaque velleris horrebat, maxime manicas vel cucullas, quas etiam sub interminatione excommunicationis abscidebat, variarumque rerum utensilia superfluo et pompatis ornato decorari, acerrima exsecratione prohibebat. Quisquis obedientiarum, vel alius quis tentatus, vel moestitia gravatus ad eum accessit, non spernendo vel detestando, illum contristatum, sed mulcendo et blandiendo verbis consolatorum doctorem ipsius delinquit, lætumque ac gaudentem a se dimisit. Lucerna enim ardens et lucens (*Joan. v. 35*) non sub modio latebat, sed super candellabrum proeminerebat. (*Math. v. 15*), ideoque

A omnibus exemplum bene vivendi fieri studebat.

8. Inter has ergo aliasque virtutes, quam sincera et perfecta fide polleret, nullus sermo ad integrum explicare valet. Hac enim virtute veluti lorica indutus, virili animo quæque adversa devicit, ac sæpius nonnulla difficilia, ac multis pene impossibilia aggressus, Domino adjuvante, felici effectu terminavit. Ut enim de pluribus pauca commemorem, dum die quodam sanctus Pater de re familiari tractaret cum fratribus exteriora providentibus, inter cætera quæ conferebantur, denuntiaverunt, pro quadam inevitabili necessitate, necessarius esse quinque libras argenti. Cum vero nec in promptu eas haberet, nec usque scita saltem mutatione acquirere valeret, et imminens necessitas urgeret sine ulla dilatione persolvere ipsam pecuniam, tali perturbatione coangustati ignorabant quomodo possent expedire. Pius autem Pater, in Domino confidens, verbis consolatoriis pusillanimitatem illorum studuit animare, dicens nullo modo de Dei misericordia diffidendum esse. Illis vero præ anxietate tepidius excipientibus ejus consolationem, et affirmantibus non pro se, sed pro communi detrimento angustatos fuisse, e consensu surrexit, et illis ejus reditum præstolantibus, exiit foras, implorans auxilium Domini. Nec motus, benignus Dominus adfuit fideli famulo suo. Ex improviso namque quidam ignotus superveniens, contulit ei omnem quantitatem pecunie. Mox ergo rediens, protulit de manu sua quinque libras argenti, et fratres charitative corripit ait: En adest pecunia pro qua pusillanimes facti estis. Discite nil ergo jam ulterius de multiplici bonitate Dei omnipotentis desperare.

9. Item Deo amabilis Pater quadam die diluculo profectus de monasterio, non longe obviam habuit quemdam pauperulum, cum uxore et undecim filiis parvulis, obnixè ejus elemosynam postulantes. Fratres autem qui comitabantur eum, de cellario panes paucos, qui vix ad unum prandium paucis sufficere possent, secum tulerant; nam in quodam prato pransuri erant. Ergo vir Domini invitavit pauperulum cum uxore et filiis ad prandium. Residentibus vero omnibus, ex improviso aderat non modica multitudo equitum, popularium, nec non et pauperum. Itaque pro parvitate alimonie sociis beati viri turbatis, simulque rubore suffusis, vir Deo plenus hilari vultu ait ad eos: Quinque panes, quibus Dominus quinque millia hominum pavit, quandiu integri remanserunt, nec multiplicati sunt, nec ullus ex illis pastus est; quando vero a Domino fracti sunt, utique tunc sunt multiplicati, et plures ex illis pasti (*Luc. ix, 16, 17*). Hac dicens prompto animo et larga manu distribuere multitudini, quæ aderat, parva alimenta; quæ fide ejus et meritis mirabiliter a Deo ad sufficientiam omnium sunt multiplicata. Sane multis admirantibus ejus fidem atque liberalitatem, de paucis cibariis sunt omnes abunde refecti. Singulis ergo in sua cum gaudio redeuntibus, vir Deo clarus supra-

dictum pauperulum cum uxore et filiis retinuit, ac longo tempore victui necessaria impendendo, usque ad messem novarum frugum perduxit.

10. Quodam etiam tempore, dum transiret super pontem fluvii Nagalta vocati, obiavit ei pauper, qui per multos annos in eleemosynaria domo decumbens, non aliter quoque gressum movebat, nisi duobus baculis sub axillis sustentaretur. Cum ergo occurreret eidem pauperi in medio pontis venerabilis Pater, vi abstulit ei unum baculum, et ultra paululum progressus cum eodem baculo, fixo gradu subsistens, egeno, ut ad se veniret, præcepit. At ille negavit se posse incedere sine sustentaculo alterius baculi. Et contra senior: Certe, inquit, hinc non recedam, donec venias ad me. Pauper obtemperans jussioni ejus, pedetentim se trahendo, quo valuit annisu, venit ad eum. Deinde, rejecto omni sustentaculo, sospes et incolumis toto corpore, firmis pedibus incedebat.

11. Sed neque hoc silentio contegi dignum ducimus, quod propriis oculis vidimus et perspeximus. Quidam Argentinensis Ecclesiæ canonicus (5), nobilissimis ortus natalibus, ad monasterium viri Dei venit, et devote susceptus, devotius vixit. Qui mox in initio conversionis suæ, paralysi dissolvitur toto corpore, ita ut, excepta lingua, nullum membrum permaneret in conjunctione sua. Erat enim ille idem vir præpollens quadam acris ingenii constantia, scientiæ et eloquentiæ prærogativa; et necesse erat ut pio Domini flagello refringeretur, ne forte, ut mens est hominis prona semper ad malum, aliquo vento elationis elevaretur, et mox in iumannæ præcipitium laberetur. Qua infirmitate ita plus anno ægrotavit ut manum ad os non porrigeret, latus nisi aliorum adminiculo non mutaret, sed, ut prædictum est, omni membrorum officio careret. Jam tempus miserendi ejus advenerat, jam Dominus ex alto prospiciebat, et ecce cepit virium valetudo redire, manducandi et legendi gratia sedere, gressum reptando frequentare, sed manuum officio omnino negabatur, quoniam hoc ad majorem Domini gloriam servabatur. Quadam die vir domini Wilhelmus cellam ejus visitandi gratia ingreditur, et ut a Domino usum dexteræ precibus obtineret adhortabatur. Abnuvit ille cum summa detestatione, confirmans omnino salutem corporis se parvipendere. Sed pius Pater totus compassionis et misericordiæ visceribus plenus, apprehendens illum [manum] benedicit, deosculatur, et capellam sanctæ Dei Genitricis semperque virginis Mariæ ingreditur; ubi paululum in oratione prostratus, infirmum iterum visitavit, et dextera ejus recuperata invenitur. Post paucos dies uxor fratris sui monasterium et ipsum visendi gratia advenit, et ipse sella gestatoria ad eam deportatur, ubi inter ædificationis et familiaritatis colloquia, sanatæ dexteræ suæ manus in-

(5) Is est Gebhardus, si Trithemio fides est, qui postea B. Wilhelmo successit, ac tandem Spiren-

A cidit memoria. Quam illa muliebri affectu deosculabatur, sed mox in pristinam rigiditatem revertitur. Quod mox ut sensit, salntata illa, et dissimulato infortunio suo, in cellam suam se recepit, marens aliquantulum de hoc quod accidit. Quem vir Dei mox e vestigio subsequutus, et spiritu Domini edoctus quod evenerat, causam quaerit tristitia. Quam ille satis simplici et humili prodidit confessione. Cui vir Deo plenus consolationis reddidit verba, et apprehensam dexteram benedixit, et saluti pristinae restituit.

12. Alio inde tempore, fratrum quorundam in inferiori eremo, illius permissu quasi creuitarum more victitantium, cellam visitavit; quibus tamen adventum suum pridie nuntiavit. Unde ultra quam **B** credi potest lætificati, utpote Patris amatissimi et quasi angeli Dei visitatione digni, præparant omnia quæ tanto Patri erant necessaria, et eum comitantibus congrua. Erat idem locus piscibus capiendis aptus, et adolescentior quidam in eorum comitentia, hujusmodi opera exercitatus. Huic fratres summopere supplicant, ut sibi et illis præstaret, et in capiendis piscibus omnem industriam suam impenderet. Landavit, fecit quod potuit; sed res processum non habuit. Nam cum tota nocte laboraret, et secundum votum suum nihil omnino proficeret, promisso suo simul et verecundia victus, furtum in sociorum suorum præsumptis piscibus, et insolite magnitudinis truttam mane fratrilus retulit, et eos in non parva admiratione discedens reliquit. Erat inter fratres unus altioris et perspicacioris ingenii, qui insuetam piscis magnitudinem admirans, cepit diligentius de eo perscrutari. Primum, ut hujusmodi hominum genus solet, furtum cum summa detestatione negat, et abominatur; sed cum dulcibus verbis, et veri ratione et re ipsa convincitur, culpam suam simpliciter fatetur. Tunc videres fratres illos non modico contristatos, et in ambiguo positos, quia furtum piscem abominabilem fecerat, et quod jam adventanti Patri apponeretur in promptu non erat. Tunc palliante charitate, piscem Patri apponere communi consilio decreverunt, et excessum illum jejuniis et orationibus apud se in occulto abolendum esse statuerunt; limitem justitiæ excesserunt, quando modum in dilectione non servaverunt. Jam advesperascente die Pater desiderabilis advenit, occurritur, suscipitur, ad orationem ducitur. Tunc dilectissimus Pater charissimis filiis plena jucunditate, quia insolita esurie laboraret, aperuit, et si quid pulmentarii haberent, citius apponere præmonuit. Tunc recumbitur, et piscis ille apponitur, et cum summa diligentia, quid facturus sit vir Deo plenus observatur. Ille homo Deo hospite edocetur interiori, et quamvis, ut prædictum est, non parvam famem pateretur, tamen mira abominatione apposita sibi execratur, et nihil omnino gustando quasi in excessu mentis

C

D

sis episcopus factus est, de quo plura idem Trithemius.

rapitur. Nemo discipulorum, vel advenientium, vel ibi manentium, audet subitam viri mutationem interrogare, sed advenientes in summa erant admiratione, habitantes in maximo timore. Postera die maxima contriti cordis devotione culpam suam fatentur, et a piissimo Patre clementer suscepti, ne deinceps aliquid huiusmodi præsumerent, sub stricta interminatione admonentur.

13. Per idem tempus misit vir Dei de monasterio unum fratrem, nomine Bennonem, cum quibusdam rusticis mercede conductis, ut undecim carradas vini adveherent cum plaustris; quod vinum quidam civis Moguntinus, nomine Wignandus, officio charitatis transmisit Hirsaugiensibus. In via autem qua cum eodem vino veniebant, latrones, noctu irruentes, pro spoliis vim eis intulerunt; sed illi Deo protegente illesi cum rebus suis evaserunt, excepto quod fratris prænominati dextrum brachium, percutientibus adversariis, adeo est debilitatum ut fasciis illud ad collum ligaret, et ulterius usum ejus recipere desperaret. Post hoc et aliud infortunium inciderunt. Nam unum de dolis plenum vino, quod specialiter ad eleemosynam fuit deputatum, vergente plastro, in foveam cecidit, et vinum effusum in foveam fere defluxit. Quo a rusticis exhausto, dolioque vacuo super plastrum levato, qui damnum sustinuerunt, cum tristitia magna iter ceptum tenuerunt. At frater prædictus, relictis sociis, ad monasterium præcurrit, et viro Dei brachii sui lesionem, cum damno vini quod acciderat, lamentando exposuit. Cui ille verbis beati Job hilariter et constanter respondit dicens: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est. Sit nomen Domini benedictum (Job 1, 24)*. Consequenter brachium ejus benedicendo consignans, pristinae sanitati restituit. Deinde præcepit eidem ut omnia dolia vini advecti levatis operculis diligenter inspiceret, et quod cæteris plenius inveniret, hoc totum pauperibus impartiret. Quo citius jussa complente, cunctis qui aderant videntibus, obstupescens simul et gaudens, dolium antea vacuum, ut credimus, per merita viri Dei ita vino reundabat ut nullam de cæteris tam plenum inveniri posset. Cumque et hoc prædictus frater viro Dei gaudens et exultans referret, protinus mandatam ab eo accepit, ut nulli hoc revelaret. Quod ab aliis qui intererant usquequaque divulgatum est. Rusticis vero, qui prius pro perduto ex sua negligentia vino, libram unam argenti sponte persolvere volebant, jussit solidum unum super conductam laboris sui mercedem addi, ciboque ac potu laute curatos cum gaudio ad sua remitti.

14. Sancto viro aliquando apud villam, quæ dicitur *Wile*, constituto, sæpeditus frater Benno, qui, ibidem procurator rerum monasterii fuit, in hora

(6) De hoc monasterio, et aliis hic et infra num. 22 memoratis, plura diximus in observationibus præviis.

(7) Hic videtur fuisse Wetzilo Sigefridi successor,

A refectionis paucos pisciculos ei obtulit, dicens, pro adventu ejus se diu multumque in piscando laborasse, et nil amplius præter illos se capere potuisse. Qui statim præcepit ei piscandi gratia ad gurgitem redire, et nil de misericordia Dei diffidere. Quod cum ille mature implere properaret, laxato reti in aqua, in verbo viri Dei, statim octo lucios admodum grandis cepit, et cum eisdem adhuc retis lino involutis ad virum Dei repedavit. Tunc benignissimus Pater jussit omnes pauperes qui in eadem villa possent inveniri ad prandium invitari, et eosdem pisces eis ad refectionem paratos apponi.

15. Item dum quadam die vir Dei eleemosynario præciperet ut stipendia pauperibus solito largiri præpararet, audivit ab eo ad conficiendos panes valde parum superesse de frumento. Qui jussus ab eo diligentius intueri quantum remansisset frumenti, aperta arca, curioso cum alio fratre inspexit, mensuravit, vix unum modium invenit, et viro Dei veritatem indicavit. Mane autem facto, cum eleemosynarius jussa Patris impleturus eandem arcam aperiret, manifesta Dei virtute fidem et merita fidelis famuli sui declarante, summotenus frumento plenam invenit, quæ tam grandis erat quod viginti modios capere solebat. Quia enim vir sanctus semper ad hoc studiosus et intentus erat ut in omnibus voluntatem Dei perficeret, et ut proximis [plus] quam sibi utilia provideret, idcirco misericors et justus Dominus pie ejus petitioni in omni necessitate et angustia clementer et efficaciter adfuit.

16. His quæ ad miraculum pertinent de sancto viro partim commemoratis, ob testimonium tantæ ejus fidei et sanctitatis, nunc de eo alia quædam sunt narranda, non tam mira quam ad audiendam jucunda et utilia, et humane fragilitati ad imitandum possibilis. Non enim in sanctis Dei signa et mirabilia jubemur imitari, sed bonorum operum exercitia. Et, testante sacre auctoritatis Scriptura, Misericordia, compassio miserorum, et zelus animarum plus placent Deo quam sacrificia, et scientia Dei, plusquam holocausta (*Ose. vi, 6*). Itaque hic Dei amicus jugiter, ut sæpe dictum est, misericordiz operibus insistens, quadam die de monasterio Hasunga (6) nuncupato, fratres plusquam septuaginta suscepit ad se confugientes, et ejus salubre consilium atque fidem solatinum implorantes. Denique episcopus Moguntinus (7) a schismaticis electus atque ordinatus, quia idem cœnobium Ecclesie Moguntinæ jure proprietatis subjectum erat, eodem fratre minis, suasionibus atque blanditiis conabatur suæ ditioni subdere, ac participatione illicita communionis contaminare. Hi vero econtra, fixa sententia unitati Ecclesie fidem servantes, velut

qui cum legatis Clementis pseudo-pontificis præfuit conventui Augustino, anno 1085 habito contra Gregorium VII, ad quem conventum vocatus Wilhelmus adesse renuit.

surdis auribus blandientem spreverunt, ac juxta consilium et mandatum pii patris Wilhelmi, relictis omnibus, ad ipsum se contulerunt. Hoc autem evenit circa mensem Augustum ante messem novarum frugum, et quamvis eodem anno et sequenti, maxima ex parte frumentum pecunia coemptum quotidiano fratrum victui administraretur, tamen in Deo fiducia magna præsumens, et pro adventu illorum Dominum glorificans, veluti cuncta horrea frumento plena essent, præcepit solitam quantitatem panis augeri, dicens: *Quia Dominus auxit numerum servorum suorum, debemus etiam et nos augere annonam illorum.* Aliquandiu retentis secum eisdem fratribus, atque omni humanitate eis exhibita, postea dimisit eis cellam sancti Gregorii cum omnibus quæ ad eam pertinebant, quanto tempore voluerunt.

17. Alio quoque tempore ad quamdam cellam iter tunc agebat, quam rogatu cujusdam comitis juxta Bansebiurn constraxerat. Jamque illuc appropinquare cœperat, et ecce in confinio silvarum quoddam tugurium conspicitur, assumptoque secum uno ex commeantibus, cæteris cœptum iter exsequentibus, illuc tendere non moratur. Veniens itaque ad ipsam domunculam, reperit mulierem valde pauperulam; ingressusque, et oblitus suæ dignitatis, oblitus assueti rigoris, juxta ignem sedit, ipsamque sedere præcepit. Tunc inter sacræ ædificationis eloquia, oculos huc illucque circumferens, sciscitatur ab ea quonam modo ipsa cum viro suo viveret, quia nihil in domo unde temporalis vitæ stipendia consequerentur, haberet. Illa nil præter miseram vitam reliquam sibi esse fatetur, pane et aqua se victitare, et luce vix quotidiano labore manuum suarum parare. Marito interim de agro regresso, quaerit ab eis fidemne sciat catholicam, sine qua nemo potest consequi vitam æternam? Qui simpliciter quidnam sit fides penitus se ignorare fatentur. At ille alius hægenisænsis, et geminæ eorum inopiæ ex intimis visceribus condolens: « Quid mirum, ait, si ab exterioribus rebus videmini inopes, qui intus, miserabile dictu! a Deo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum, estis inanes. Post hæc, fidem, prout capere poterant, breviter eis exponit, et pro tempore instructis, quatenus ad eandem cellam se sequerentur injunxit. Postera die illo venientes, benigne suscepit, aliquandiu benigne retinuit, necessitates eorum non modice sublevavit. Sicque factum est ut et mentis illorum inopiam verbo sacræ eruditionis inecaret, et corporalem penuriam munifice alleviaret.

18. Cum quodam hiemali tempore iter ageret per Anea Bavaricæ, obviam habuit duos pauperes, contra frigoris asperitatem vestitus ab eo subsidium postulantes. Qui mox recordatus sancti Martini, qui dimidium chlamydis suæ largitus est argenti pauperi, cum nro famulo dignatus est eorum a commeanantibus, et sagum quod ei tam equitanti quam dormienti solebat substerni, in duas partes divisit, ac

singulis pauperibus singulas partes, quibus se a frigore protegerent, impendit.

19. Quiddam de beato viro referam quod respicit ad animi sui puritatem et simplicitatem comprobendam et amandam, et multorum sui nominis vanitatem detestandam et damnandam. Quidam abbas pretiosus vestibus, plusquam talem personam et tam arduum propositum deceret, deditus erat; quem vir Domini pro multis aliis bonis a Deo sibi concessis diligebat, sed in hoc, secundum zelum Domini, acriter eum sæpius corripuit, quamvis parum profuerit. Quodam tempore quasi pro benedictione idem abbas pretiosum lectisternium ei obtulit, et ut ob memoriam mutæ dilectionis susciperet, rogavit. Quod vir Deo plenus multa simplicitate suscepit, et ad offerentis duplicitatem non attendit. Offereas quidem id intendebat, ut in hoc vanitatem suam in studio, pretiosarum vestium aliquantulum tegeret, scilicet, si tam laudabilis, et in omni monachica professione perfectus, hujusmodi uteretur, ille in alio simili non admodum notaretur. Ille namque abbas olim viri Dei erat professus, et ab eodem ad talem honorem proventus. Una autem tantum nocte vir Dei illo lectisternio utitur. Postera die quidam fratrum obsequio illius devotior, secreto illum adiit, se esse circumventum admonuit. Quo audito, incredibile dictu, factum suum expavit et exhorruit, et mox in decem pauperum subsidium male susceptum divisit lectisternium. Habuit et hoc omni laude dignum cum aliis bonis suis ille dilectus Domini: nam a quocunque hominum aliquid boni in admodum audivit, ac si de celo missum, omni devotione suscepit. Cogor multorum sui nominis aliam supercilium et singulare cornu deslere; hic virtutem, hic totius honestatis speculum, ab omni homine elegit correptionis judicium, et veritatem a quocunque homine honoravit.

20. Compassio vero tam naturalis et vehemens ei inerat, ut non solum erga homines, sed etiam erga bruta animalia hanc ostenderet. Hinc est quod quodam hieme, cum ex abundantia nivium vis algoris plus solito ingrueret, idem Pater visceribus pietatis motus, accito præposito, querula voce dixit ei: « Volatilia frigore et fame pereunt, sume manipulos avenæ, et desige circa sepes, ut inveniant quo pascantur. » At ille respondit: « Domine, defecerunt nobis manipuli avenarum. » Cui ille: Habesne, inquit, siligineos manipulos aut triticeos? — Habeo, inquit. Tunc pius Pater: « Ergo, ait, illos vende, et eme avenarios. » Ille jussioni obtemperans, adjutori suo injunxit ut, mane ad curtem exiens, opera jussa impletet. Eadem nocte, quando subsequente mane iturus erat, gratia Domini benignitatem sui servi remunerante, asperitas glaciæ emollita est levi aeris temperie. Sane pauperes in eleemosynaria, sive rusticis in villulis infirmos jacentes humiliter visitavit, ac piis consolationibus fovit, postremo obeuntés diligentibus cura sepulture tradidit. Eorum vero qui insaniam mentis patiebantur, nullum suscipere dedignatus est. Aut enim cum toto

fratrum conventu psalmos et benedictiones recitavit super illos, aut cum quibusdam fratribus, quæ tali negotio congruebant explevit: et, misericordia Domini subsequente, cum sanitate mentis et corporis lati ad propria redierunt.

21. Religio quoque monastica, quæ pene in provinciis Teutonicis refrixerat in eis qui habitum religionis prætendebant, hujus beati Patris studio cœpit recalescere et recuperari. Non solum autem monastica institutio ejus æmulatione profecit, sed et singuli gradus ecclesiastici Ordinis illius exemplis erudiebantur. Monachos namque humilitate, charitate, fervore, et religione instruebat; episcopos, presbyteros, seu quoslibet clericos doctrina et auctoritate promovebat; laicos conversione et subiectione docebat; virgines, viduas ac mulieres munditia et castitate informabat; pauperes Christi et peregrinos parvo contentos esse, ac mundum sub pedibus habere, et omnem ejus gloriam, verbis et operibus dissuadebat. Singuli fideles Christi ad illum quasi ad sinum matris confugiebant, multumque per eum in Deo proficiebant.

22. Nunc tandem veniam ad enarrandum id quod erat inter omnia opera sua præcipuum, et usque ad finem sæculi multorum animabus per cœnobialem vitam salvandis profuturum. Erat enim studiosissimus cœnobiorum novorum fundator, ac veterum instaurator. Denique septem cœnobia tam per se quam per suos discipulos variis in locis a fundamentis construxit. Quorum primum fuit cella Sancti Gregorii, quæ proprie ad Hirsaugiam pertinet. Secundum sancti Georgii martyris; utrumque in Nigra-Silva. Tertium in Bavaria in honore sancti Martini. Quartum in Thuringia, quod dicitur *Erphurch* [*Erphord*]. Quintum ad Duplicem Aquam in honore sanctæ Mariæ. Sextum in villa *Wilhelm*, quod postea mutatum est in montem Sancti Petri. Septimum in provincia Charentinorum. Alia verò tria, id est *Schaffhusen*, *Petrishusen*, *Campergenze*, pene jam destructa restauravit. In quorum gubernatione hæc erat ei, cum sollicitudine quotidiana, non parva difficultas, tales videlicet in congregatione fratrum invenire personas, quæ essent utiles et idoneæ ad lucrandas animas. Nam secundum Dominicum sermonem, *Messis quidem multa, operarii autem pauci*, dum eos qui aliis debent præesse, et opere et sermone oportet esse probatos, ac non minus sæculari scientia quam spirituali eruditos. Sed quia paucissimi inveniuntur qui utroque polleant, plures tamen sunt qui unum sine altero possideant, id est aut vitam bonam sine scientia vel eloquentia doctrinæ, aut verbum doctrinæ sine religiosa conversatione. Eos ille sapiens architectus studuit quasi quadratos lapides, ubi apparerent, in ædificio spirituali promovere, quos novit expositis moribus laudabiliter vivere, etiamsi cætera necessaria infans suppeterent; in hoc sequens memorabile factum Gregorii papæ septimi. Huic enim cujusdam ecclesiæ clericus et populus duos electos ad episcopatum

A præsentavit, et unum quemlibet ex duobus episcopum sibi ordinari petiit. Sed papa unum ex his sciens esse bonum doctorem, nec tamen religiosum, alterum e contrario religiosum, nec tamen necessariæ eruditionis peritum, quem ex duobus præeligeret, dubitavit, atque id divinitus sibi manifestari orationibus cujusdam servi Dei hoc modo impetravit. Nam idem vir spiritualis cum hoc sibi a papa injunctum vigilanter Deo commendaret, et per interventum sanctæ Dei Genitricis Mariæ, sibi voluntatem Dei revelari intente supplicaret, per visum ei beata Maria virgo apparuit, duosque annulos, quorum unum purum aurum, alter perlucida gemma esse videbatur, ostendit; eique interroganti, quem ex duobus eligeret, Gemmam, inquit. Qui evigilans, papæ visum suum narravit, incertus tamen quid ad causam prætaxatam vel aurum vel gemma inuheret. Confestim papa, qui erat perspicacis ingenii: « Non dubium est, inquit, quod, testante sacro eloquio; per aurum sapientia, per gemmam vero simplex et pura vita hominis signatur. Ideoque, ex ipso iudicio castissimæ Dei Genitricis semperque virginis Mariæ; ille qui caste, juste, pie vivit; etiamsi ei aurum sapientiæ vel eloquentiæ desit, ad exemplum bene vivendi populis præesse meretur; hujus enim et si lingua tacet, vita docet. Oportet in hujusmodi electione summopere canonum sanctiones observari; semperque ad regimen animarum, non quoslibet populares, sed regulares duntaxat personas promoveri. »

C 23. Hoc ergo informatum exemplo fidelis servus Domini et prudens, in quibusdam ex prædictis cœnobiis statutis abbatibus, in quibusdam prioribus, religiosos monachos simul cum conversis hinc deputavit. Enimvero amabilis pater, zelo animarum fervens, primus instituit, ut monachi ministerio fidei laicorum conversorum in exterioribus administrandis uterentur, et veræ vice illam labori a monachis quod ad curam animarum pertinet consequerentur, eorumque claustralem disciplinam pro posse suo, extra claustrum, in corrigendis moribus imitarentur: de quorum conversatione, secundum quod sæpe dictus Pater Deo inspirante ordinavit, operæ pretium est aliqua commemorare, de quibus certi sumus sicut in præsentis tempore, ita et in futuro multos posse proficere. Ad nocturnas vigiliis omnes in ecclesiam conveniunt, quibus tamen propter diurnum injunctum operis laborem breviter Matutini decantantur. Postea qui volunt ad lectos revertuntur, alii in ecclesia perseverant, donec nocturni a monachis finiantur. Summo mane missam audiunt; deinde ad capitulum conveniunt, ibi pro diversis excessibus veniam petunt, et congruam a Magistro disciplinam accipiunt. Quo peracto, et subsequente, quibus necesse est, peccatorum confessione, unusquisque ad opus sibi injunctum divertit. Nam illis injuncta sunt singula quæque officia intra vel extra cellam gerenda, quæ tam fideliter, honestè ac diligenter tractant et administrant, ac si a Deo

sibi commissa. Nil proprium possident, sed sicut in Actibus apostolorum legitur, Omnia in medium conferuntur, unicuique prout opus habet distribuitur (*Act. iv, 32*). In agendis negotiis non solum lites ac iurgia devitant, sed etiam ab otioso sermone se continent. Prælati suis obtemperant, sine quorum permissione, nec etiam extra cellam longius iter agunt; semper in Dominico die communicant, ita ut dimidia pars illorum in una, altera pars in altera die Dominica corpus et sanguinem Domini reverenter accipiant; sed in summis festivitatibus omnes simul. Qui iter facturus est, ipsa die communicat, si tamen ante proximam diem Dominicam se redituro non sperat. Revertentes de via veniam petunt pro excessibus in via commissis. In coquina serviendo, et tam sibi quam monachis et hospitibus cibum parando septimanas suas vicissim peragunt: cibum una capiunt, quem sibi invicem apponunt. Ad diurnas horas non veniunt ad ecclesiam, nisi quibus ad hoc vacat. Ad Completorium sicut ad nocturnos, omnes, sive pene omnes, adsunt: postea cum silentio ad lectos suos divertant. Ad hujus spiritualis vite observantiam sanctus Pater Wilhelmus congruam in eodem loco Hirsaugiæ construxit habitationem, videlicet novum monasterium in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli, sanctique Aurelii confessoris, ad australem plagam per manus sub obedientia sua militantium. Quod infra annos novem consummatum, in decimo est dedicatum (8). Denique ipsum templum antequam dedicaretur, pauperibus per gyrum replevit a superiori parte usque ad valvas, clausisque januis, per seipsum eis ministravit. Ipso tempore et deinceps usque ad obitum suum plus solito egenis stipendia erogavit.

24. Post predictam dedicationem novem hebdomadibus supervixit, jamque instante natali Apostolorum Petri et Pauli languor eum invasit. Nocturnis vigiliis et diurno ministerio, licet debilis, interfuit, crastino privatam missam ad principale altare celebravit. In sequenti nocte cum præ molestia corporis surgere non posset, per visionem divinitus consolationem accepit; dictumque est ei quod sancti Petrus et Paulus in ejus juvamine prompti adessent. Diluculo cum gressum vix movere posset, deduci se jussit in oratorium, et parari ad celebrandam missam. Et inter manus utroque latere sustentatus super altare apostolorum Petri et Pauli sacrificium vite hostiæ immolavit, ac velut profecturus ad Dominum verba sancti Pauli, quæ jam imminente ejus resolutione dicebat, quæque etiam suæ causæ optime congruebant, in ejus festivitate decantabat, quæ ita se habent: *Scio cui credidi, et certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem, justus iudex* (*II. Tim. i, 12*). Ita fuit ejus ultima celebratio

missæ. Quarto die ad visendos et commoendos fratres in capitulum venit. Quidquid autem hactenus eos instituebat, hoc cepit singillatim replicare et exhortari, ut de die in diem in melius proficerent. In primis de continuo amore Dei, de fervore monasticæ religionis, de observantia mutæ dilectionis, de sectanda hospitalitate et cum omni sollicitudine impendenda, de diligenda eleemosyna et voluntarie eroganda, multaque his similia suadebat, postea querulosa voce intulit: « Unum fuit quod valde me exacerbavit et gravavit, quod lamentando Deo et vobis promam. Cumque omnes essemus ætonii, dixit: Quidam fratres vobiscum conversati sunt secundum prudentiam carnis, magis quam juxta simplicitatem spiritualem, suisque sermonibus seu consiliis sæpius me perturbabant, ac simplicitati propositæ obstitabant: sed Deus omnipotens viritum eos a vobis separavit, et de claustris elongavit. Illis dictis, statim subjunxit: « A modo, charissimi, nullum capitulum vobiscum habiturus sum. Idcirco, filioli, ultimam Patris sententiam audite, et memoriter retinete quæ vidistis et audistis. » Finito capitulo, in suo humili habitaculo se recepit, et solita more omnibus eum adire volentibus concessit. Dehinc tertio die jussit portari se in oratorium Sanctæ Mariæ, ibique conventu fratrum pro eo missam celebrante, unctione olei infirmorum, et perceptione corporis et sanguinis Domini exitum suum nuntiavit, ab omnibus indulgentiam petens, et ipse omnibus indulgentiam faciens, ac singulos deosculans et amplexans paterno affectu, præsentibus ultimum valedixit; absentibus demandans suam intimam charitatem: simul omnes obsecrans et contestans ut in unitate Ecclesiæ et subiectione sedis apostolicæ, quomodo sibi ab eo traditum fuerat, usque ad mortem inviolabiliter permanerent. Ad extremum elevatis manibus coram omnibus brevi sermone sic conclusit: « Testem invoco Deum, quod semper usque ad nunc fideliter ac benigne erga vos egi. Quo de oratorio reportato, singillatim quique cum gemitibus et suspiriis ad eum consuebant, ad quod dignum memoria verbum dicebat: Justus hominis obitus non est mors dicenda, sed potius mutatio, quia mutatur de mortalitate ad immortalitatem, de terrenis ad cœlestia. » Postera die eo in domum infirmorum deportato, et conventu fratrum illic congregato infra meridiem, cunctis miserabiliter stentibus ac lugentibus 14 Non. Julii beato sine perfunctus, animam felicibus meritis plenam Deo reddidit, atque de Ægypto hujus mundi ereptus terram viventium perenniter habiturus adiit. Convenientibus ergo duobus episcopis, et quinque abbatibus (9), clericis etiam non paucis cum multitudine utriusque sexus, post exsequias per quinque dies celebratas,

(8) Dedicata est hæc nova ecclesia per Joannem Spire episcopum, anno 1091, die xx Aprilis, in octava scilicet Dominicæ resurrectionis; die vero sequenti idem pontifex consecravit capellam B. Mariæ retro capitulum.

(9) li fuere, ex Trithemio Joannes Spirensis, et Gebhardus Constantiensis episcopi; abbates Theogerus S. Georgii in Silva-Nigra, Notherus Zwifaltensis et tres alii quorum nomina excidere.

in medio ecclesie Apostolorum debita venera- A
tione (10) sepultus est.

25. Non longe autem post obitum, quasi post
noctem tristitie que cunctos oppresserat, illuxit
tunc prioris, sed postmodum defuncti Patris in re-
gendo monasterio successoris, apportantis reliquias
sancti Petri apostoli, scilicet de ejus capillis, a re-
verendissimo Hugone abbate Cluniacensi transmis-
sis, pro quibus eum pater Wilhelmus ante obitum
suum direxerat; hos super omne aurum et lapidem
pretiosum multum Hirsaugienses intimo affectu am-
plecti debent et venerari, pro eo quod vere de ca-
pillis principis apostolorum Petri esse didicimus.
Nam antiquo tempore, antequam corpora apostolo-
rum Petri et Pauli ab invicem sint separata, in locis B
tutissimis ubi nunc simul sunt condita ponerentur,
erat custos ratione ecclesie vir religiosus, nomine
Oldo (11), qui renuntians saeculo Cluniacense coeno-
bium in quo postea factus est abbas petiit, et inter
alias reliquias sanctorum, nonnullos sancti Petri
capillos secum attulit. Ex quibus hos sumptos esse,
quos nobis transmisit, certissima astipulatione
testatus est cum grandaevis senioribus praedictus
abbas Cluniacensis, ardentissimus amator nostrae
congregationis pro eo quod ab eo monasterii con-
struendi et regulariter vivendi ordinem suscepimus.
Hoc ideo necessarium duximus hic adnotare, ne quis
super eisdem capillis possit aliquo dubitationis ser-
pulo permoveri, quin verum sit, quod a tantis et
talibus constat testibus confirmari. Praedictus vero C
reliquias qui attulerunt, antequam Hirsaugiam per-
venirent, cuidam religioso presbytero in vicina villa
commoranti, provido usi consilio commendaverunt
servandas, usque ad festum, quod dicitur Sancti
Petri ad Vincula. Ipsa utique die, collectis abbati-
bus et aliis religiosis viris, memoratae reliquiae in
monasterio Hirsaugiensi susceptae sunt cum maximo
monachorum plebisque tripudio, ac primo super se-
pulturam beati patris Wilhelmi depositae; ipsi, cui
specialiter transmissae fuerant, hoc modo pio filio-
rum affectu quasi praesentabantur. Denique inter
praedicta divinae laudis praeconia, supplicii venera-
tione ad omnibus qui aderant, deosculatae, in ser-
vato argenteo, ubi nunc usque reservantur, sunt
reconditae. D

26. Legitur de sancto Gregorio (12), sanctoque
Gallo, multis post transitum eorum de hac vita cla-
ruisse indicis, quod monasteria quae in honore
Dei construxerant, suis contra multas adversitates
defensarent patrociniis. Nonnulla etiam hujusmodi
nostris gesta temporibus de hoc sancto Dei a notis
et probatis personis comperimus, quae ad commen-

dationem saucitatis ejus styli officio adnotare cura-
vimus. Erat quaedam abbatisa in Norica provincia,
piis operibus dedita, ejus consilio praedictus vir
Dei olim Hirsaugiae praelatus fuerat, quia eum pro
vitae meritis multum dilexerat. Huic post discessum
ejus per famam innotuit, multos sinistrae partis
homines in hoc facinus conspirasse, ut funditus
destruerent coenobium Hirsaugiense. Unde ipsa
continuis affecta doloribus propitiis divinitatem
assiduis interpellabat precibus, ut suae protectionis
auxilio tantum nefas averteret, ac sui fidelis famuli
novellam plantationem ad incrementum reduceret.
Cumque tam piis angustis eorum ejus angeretur, et
pro imminente periculo Domini instanter depre-
carctur, quadam nocte quiescenti, vir Domini in
somnia apparuit, moestamque hilari vultu intuens
laetificavit dicens: « Mortos quidem fuisse, qui tan-
tum nefas gestiebant perpetrare, sed ut non fiat
omnino prohibitum esse. » Tunc illa sollicito inqui-
rente, quis hoc fieri prohibuisset, respondit: « An-
gelus Domini bonus. » Et confestim visio colloquan-
tis disparuit. Vere etenim, ut ait Praxageta, immittit
angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripit
eos (Psal. xxxiii, 8). Sed quamvis, eodem attestante,
justus quisque in protectione Domini commoretur,
evidentius tamen et severius vindictam Dei expecti
sunt, qui jussu regis Henrici, ejusdem nominis
quarti, Hirsaugienses exterminare moliti sunt, pro
eo quod haeresi ejus contra Romanam Ecclesiam
noluerunt consentire, nec aliquatenus ejus commu-
nitione se contaminare: quippe qui erat sceleratissi-
mus, et omnium quos terra sustinuit flagitiosissimus.
Ipso itaque adnitente quidam episcopus Argentinensis,
nomine Wernerus (13), militari manu aggressus
est devastare Hirsaugiam; sed eadem die qua tan-
tum facinus commissurus equum loricatus ascendit,
subitanea morte, antequam loricam exueret, pra-
occupatus expiravit, et visus in infernum descendit.
Vivens, inquam, ut scriptum est (Num. xvi),
in infernum descendit, qui sciens et prudens ut
iniquus ageret, laboravit; qui innocentes Dei famu-
los perdere affectavit: quod ipsis etiam militibus,
qui invitati ad auxilium ejus cogebantur, adeo visum
est abominabile, ut ei dissuaderent, et ad tale facinus
auxiliari recusarent. Hoc autem longe ante
obitum viri Dei contigit: sed deinceps tale aliquid
contra locum sanctum et ejus habitatores presu-
mendi omnibus usquequaque metum incussit.

27. Operae pretium est hic subsequenter subjun-
gere aliud quiddam huic non multum dissimile,
quod etiam valet ad terrendos et reprimendos inva-
sores Hirsaugienses substantiae. Vir quidam, nomine
Wintheir, de villa Allmendingen nuncupata, renun-

(10) Scribit idem Trithemius B. abbatis exsequias
per continuos quinque dies celebratas fuisse.

(11) Ejus vita Saeculo praecedenti edita est.

(12) Vita S. Gregorii edita est Saeculo 1; S. Galli,
Saeculo sequenti.

(13) Bruschius in Catalogo episcoporum Argenti-
nensium ait de hujus episcopi morte longum
commentum afferri in Chronico Hirsaugiensi. At
gravis est momenti hujus vitae scriptoris auctoritas,
qui certe rebus gestis praesens advit.

tians sæculo, sanctæ conversationis habitum sumpsit sub abbate Wilhelmo, ac de propriis rebus quoddam prædium in prædicta villa situm, ad usum fratrum Hirsaugiensium legitima donatione delegavit. Postquam autem uterque, scilicet abbas Wilhelmus, et vtr prædictus ex hac vita migravit, juvenis quidam prædictum prædium ausu temerario, quasi hæreditario jure ad se transmissum, usurpavit. Cumque una die duas carradas vini, et alia hujusmodi violenter de eadem possessione abduceret, in ipso itinere pes unus boum qui rapinam trahebant confractus est. Ipse etiam juvenis de equo cui insedit, quasi lethargum patiens præceps corruit, atque amens factus, etiam usum loquendi perdidit, in alienis manibus sublatus: sed processu temporis paulatim recuperatis viribus mentis et corporis ad se reversus, cœpit secum considerare tale flagellum, quale nunquam antea expertus est, se non sine justo judicio Dei tolerasse, habitaque secum deliberatione ad monasterium Hirsaugiense se deferri fecit, ibique mutat simul cum mente sæculari habitum; Deo se fideliter mancipavit, et post paucos annos in sancta conversatione feliciter vitam præsentem finivit. Ecce nos hæc audientes, et tam terribile, tamque tremendum Dei judicium super his duobus considerantes, quorum alter repente præcipitatus est in mortem, alter vero misericorditer reservatus est ad vitam meliorem, competentem cum Psalmo-grapho possumus admirari et dicere: *Venite et videte opera Domini, quam terribilis in consiliis super filios hominum (Psal. cxv, 5). Ex eadem etiam consideratione cogimur cum Apostolo proclamare (Rom. xi, 33, 34): O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ illius! Quis enim cognovit sensum Domini? aut quare cui vult miseretur? et quare alium obdurat, ut non solvetur? Quo circa quia secundum Salomonis eloquium: Nemo scit urum odio, an amore dignus sit, sed omnia in futurum reservantur (Eccle. ix, 1), incerta timendo venerationem, et venerando timeamus occulta Dei judicia; dumque sumus in hoc corpore, secundum Psalmistam, serviamus Domino in timore, et exsulemus ei cum tremore (Psal. ii, 11).*

28. Quantam, ut diximus, curam sui monasterii gerat sanctus Pater Wilhelmus jam regnans cum Deo, per aliam etiam visionem satis manifesto ostensum est. Quam, sicut referente quodam somnifere, innocente et simplici viro, cui eadem cœlestis facta est visio, didicimus, scribendo posteris transmittere necessarium duximus, quia per eam admonentur Hirsaugienses, tam futuri quam præsentis, ut statuta sæpe dicti Patris diligenter observent, maxime in dispensatione pauperum et hospitium, in observatione claustralis disciplinæ. Statutam erat ab ipso communi seniorum consilio, ut aliqui ex laicis fratribus qui ad conversionem ve-

niunt, in domo pauperum sub laicali habitu viverent, et tamen non de elemosyna, sed de communi fratrum victu et vestitu sustentarentur. Hanc consuetudinem successor ejus ita immutavit, ut prædicti fratres de elemosyna quam administrabant, corporis necessaria ex toto consequerentur. Ex qua occasione contigit res multum dolenda, ut peregrini et aliis pauperibus solita misericordia subtraheretur, in tantum, ut egeni per gelidas noctes hiemis exclusi, præ fame et frigore miserabili clamore in platea perstreperent, ita ut sæpius quiescentes non fratres inquietarent. Super qua molestia abbas frequenter a fratribus commonitus, cum emendare cogligeret hæc et alia multa hujusmodi, nocte quadam in qua Dominica Ascensio celebrabatur, unus senior de eodem monasterio, vita et moribus probatus, per nocturnam visionem vidit se sublevari, et quasi supra montem incomparabiliter sublimeri constitui, ubi omnia plena erant immensæ lucis splendore, mira insoliti odoris fragrantia, et beatorum ibi manentium concentu dulcissimo quibus ipse nimis delectatus, ac jugiter interesse desiderans, inter cætera quæ ibi vidit, etiam abbatem Wilhelmum sibi olim familiarissimum recognovit, niveo aspectu et habitu fulgentem, cum quo etiam duos viros pontificali habitu decoratos, sed sibi incognitos. Quæsit ab eo qui essent. Et audivit unum esse sanctum Udalricum (14) Augustensem pontificem; alterum vero Conradum Constantiensem, æque virum sanctum et olim episcopum. Cumque et de aliis ibi visis inquirenti abbas Wilhelmus respondens satisfaceret, ad ultimum hæc ei Hirsaugiensibus notificanda injunxit: « Ex parte, inquit, summæ majestatis Dei, præcipio tibi ut dicas abbati et priori, ceterisque fratribus Hirsaugiæ, quatenus secundum quod a nobis acceperunt, egenis et hospitibus cum omni charitatis affectu serviant. Mores et vitam suam secundum Regulam sancti Benedicti; aut omnia iram et indignationem, odium et detractionem, quibus assidue Deum offendunt, cum omni malitia abjicientes, sinceram et continuam dilectionem invicem custodiant. Quod nisi observent, divinam procul dubio ultionem se experturos sciunt. Illis dictis, relicto eo cui hæc dixit, ipse cum aliis qui aderant, altiora quædam cœli secreta penetravit. Ille vero senior, cui hæc revelata sunt, cum per ipsum non auderet, per alium quemdam seniore abbatem cuncta intimavit. Qui pristinam quidem abbatis Wilhelmi constitutionem de elemosyna observari jussit, cetera tamen quibus monasterium perturbaverat, incorrecta dimisit. Quapropter secundum prædictam comminationem beati Patris Wilhelmi, fere nil prosperum ei accidit. Nam parvo post tempore monasterii regimine exutus, et pontificali infula apud Spiram indutus, odia omnium adversum se ineptis moribus concitavit, sed mors natura interveniens, eum de medio amputavit (15).

(14) S. Udalrici vitam habes sæculo præcedenti. S. Conrardus obiit, teste Bruschio, anno 976.

(15) Hæc fusius refert Tritheimius ad annum 1105, quo Gebhardus in Spirensis episcopum, adstante m-

30. Non est autem negligenter prætereundum, sed diligenter considerandum, quanta sanctissimus pater Wilhelmus veneratione dignus sit in terris, qui tantorum præsulum consortio, secundum prædictam visionem frui in cælis, quorum scilicet gloriosam memoriam annua devotione celebriter recollit sanctæ Ecclesiæ plebs fidelis. Si quis vero ob incredulitatem suam dubitans dicat, hujusmodi visionem non esse observandam, sed inter vana somnia reputandam, hic talis indubitanter sciat, nusquam in hagiographis scriptum esse, sed nec aliquando auditum fuisse, quod nullus unquam homo dæmonum suggestionem, vel palam, vel occulte præmonitus sit, ut declinaret a malo, et faceret bonum, sicut hic factum est per benignissimum patrem Wilhelmum. Constat quoque præclaros et præcipuos Ecclesiæ doctores, beatos Gregorium et Augustinum, nonnulla etiam sæcularium visa personarum suis inseruisse operculis ob ædificationem fidelium quibus tamen non aliud allibent testimonium, nisi quod nominatum quosdam testati sunt ea vidisse per somnium. Denique ut hæc omnia, quæ de sancto viro digessimus, purissimæ veritatis sigillo concludamus, unum adhuc testimonium proferemus, quo eum probamus in opus ministerii, quo in domo Domini tam fidelis servus et prudens laboravit, divina auctoritate assumptum, et vere secundum propositum vocari sanctum, cui diligenti Deum omnia cooperata sunt in bonum.

30. Pater sanctus cum gravi infirmitate vexaretur, ea scilicet in qua Adæ debitum solvisse dignoscitur, a multis comprovincialium majoribus personis visitatur, ut et devotioni suæ, qua virum Dei mirabiliter semper coluerunt, bono sine perseverantia satisfacerent, et tam sanctæ animæ egredientis animas suas commendarent. Igitur inter primos præcipuos et devotissimos amatores beati viri visitator

græto proceram conventu, a Ruthardo Moguntino episcopo ordinatus est. Unum ei tantum annum et aliquot menses regimini idem Tribemius tribuit, alii plures. Post obitum in monasterium Hirsaugiæ relictus, sepultus est ante majus altare principalis ecclesiæ.

A adfuit Wormatiensis (16) episcopus, qui tam simplicis animæ semper familiarissimus erat, et cui dilectus Domini sæpius sua secreta, nimia episcopi familiaritate cogente, pandebat. Huic itaque tam excellenti atque probatæ in Ecclesia personæ, inter alia familiaritatis colloquia aperiebat, et sub divini nominis attestazione confirmabat. « Cum adhuc, inquit, essem Ratisbonæ in monasterio sancti Emmerammi, quadam nocte apparuit mihi vir plenæ ætatis, mirificæ ultra humanum modum pulchritudinis, hilaris vultu me compellens, et uvas speciosissimas manu præferens, quas etiam mihi obtulit, dicens : *Accipe, dilecte mi.* Cujus muneris novitate, et tanti viri affabilitate percussus, diu fateor mecum admirans permansi stupidus. Tum ille : *Scholam instituere curavi, cui te præficere ante omnia sæcula prædestinavi, quam si secundum placitum meum rexeris, bona mercede in æternum remuneraberis. Nil, amice, dubites, idem cooperator qui et remunerator.* Ad hæc verba ævigilans, multa mecum tractavi, eademque sæpius retractavi. Cumque multis meditationibus distenderetur animus meus, tandem ad portum tutissimum magnæ misericordiæ Dei confugi, et Domino Deo meo omnia mea, quam intime poteram, commisi. Et ecce ipso die fratres nostri de hoc monasterio adsunt, litteras cum multimodis precibus afferentes, et vi quadam validissima de quieto monasterio me abripietes, parvitatem aream sibi præesse compellunt, ac cum obtestatione divini nominis ne abirem postulata cogunt. Suscepi, fateor, invitus jugum Domini, devictus prece tam unanimi. In quo officio si quid Deo placitum feci, ipsi sine quo nil validum, nil sanctum, ipsi, inquam, a quo bona cuicunque procedunt sit pro his et universis miserationibus et beneficiis suis laus, honor, et omnimoda gratiarum actio per omnia sæcula sæculorum. Amen. »

(16) Hunc Stenzelius putat Epponem fuisse, qui Dithmaro, anno 1085 defuncto, successit. At Bruschius Dithmari obitum ad 1109 refert post duos regimini annos; sicque antistes Wormatiensis de quo hic agitur, Adelbertus Dithmari præcessor fuisse dicendus est.

EPITAPHIUM SANCTI WILHELMI

Abbatis monasterii Hirsaugiensis, quod ejus sepulcro appensum est.

Hæc in scriptura, Wilhelme Pater, tua vita,
Cunctis ut speculum, præluet vita bonorum,
Ut quisvis doctus, proprios hinc corrigat actus,
Quid sit vitandum discernens, quidve gerendum.
More quidem speculi radiat pia vita beati
Patris Wilhelmi, virtutum lumine clari.
Exultet talis genitrix Bajoaria proles,
Suevia se tantum lætetur habere patronum.
Norica quem prolem, tulit hunc Hirsaugia Patrem,
Felix per talem pastorem spiritualem,

D Patrem multorum per doctrinam genitorum.
Meribus egregius fuit, et virtutibus almus,
Perfectam plebem Domino sacravit et ædem;
Vobis, Aureli, Petre, Paule, patres venerandi,
Cellam, Gregori, tibi fundans, atque Georgi,
Pluraque sanctorum loca disponens aliorum,
Struxit et instruxit, quia recto tramite duxit,
Collapsam dudum vitam reparans monachorum.
Quadravii priscos transcendit in arte magistrum,
Cantibus errorem varium correxit ad artem.

Terrarum metas scrutans, et temporis horas,
 Ac numeros Abaci vidit tam mente sagaci,
 Artibus his illi queat ut vix quis similari.
 Quod verbis docuit, operum virtute probavit.
 Pauperibus, viduis, claudis, cæcis, peregrinis,
 Infirmis, sanis, quocumque dolore gravatis
 Prospera providit, contraria quæque removit.
 Simplex et rectus, simul omnibus omnia factus.
 Christe, tibi vivus, mundo vere crucifixus,
 Postquam per plures pro te sudavit agones,
 Anno milleno complevit et nonageno (16),
 Quarto Novas Julii, hic petens defossa sepulcri,
 Sic defunctus tecum jam felix vivit in ævum
 Pater is venerandus, et vir cuncta laude precandus.
 Inclyte Wilhelme, pater virtutibus redimite,

A Alma fac nunc prece, liberemur ut a tristi nece
 Corporis et animæ, hic Deo famulantes devote,
 Obambulando tumbam, tibi Patri colendo paratam,
 Bona illic dentur, unde nostræ mentes purgentur,
 Ubi es nobiscum dulci somno expectans Christam
 Supreme venturum, et justis bona vitæ daturum.
 Wilhelmi abbatis ah ! nos vita jungat beatis
 Soli me post tui autem, dans videre claritati,
 Chorum cum turma, qui cælica sunt super astra,
 More Deum laudantes, et dulci sono jubilantes,
 Per paradisi prata volvendo carmina lata,
 Regi regum Domino qui throno illic sedet in alto,
 Valeat vox laudis, in ævum sic semper mansura.
 Amen.

(16) Annum unum omisit, quod metro difficilius congruisset, quamvis in cæteris versibus nulla deici
 licentia servetur.

HYMNUS IN HONOREM B. VILHELMI.

Audi, Deus, hymnizantium
 Preces tuorum supplicum,
 Sancti confessoris tui
 Solemnia colentium.
 Benignis miris actibus
 Hic fulsit et virtutibus,
 Lucerna luceus omnibus
 Domo Dei manentibus.
 Fundans in Christo plurima
 Monachorum cœnobis,
 Muros erexit cœlitus,
 Vivis utens lapidibus.

B Hic fuit vivens hostia
 Per cuncta vitæ spatia,
 Mactavit in se vitia
 Crucis ferendo stigmata.
 Illius, o Christe, gloria,
 Jam factus es victoria,
 Ipsius per suffragia
 Da nobis vitæ gaudia.
 Laudamus te Patrem Deum,
 Unicum simul Filium,
 Spiritumque paraclitum,
 Nunc et per omne sæculum. Amen.

SANCTI WILLHELMI CONSTITUTIONES HIRSAUGIENSES

SEU

GENGENBACENSES

(Vetus disciplina monastica seu collectio auctorum ordinis S. Benedicti maximam partem ineditorum, qui ante
 sexcentos fere annos per Italiam, Galliam atque Germaniam de monastica disciplina tractarunt, opera et
 studio presbyteris et monachi benedictini e congregatione S. Blasii in Silva Nigra. — Parisiis, typis
 Osmont, 1726, in-4°.)

MONITUM

Sanctus Wilhelmus in Cœnobia S. Emmerammi Ratisbonæ monachus ob sanctitatis et doctrinæ famam a
 monachis Hirsaugiensibus post medium XI sæculi in monasterio Sancti Aurelii abbas constitutus fuit. Is pro
 singulari suo monasticam disciplinam instaurandi studio petiit ab Wildarico seu Udalrico Cluniacensis eccle-
 siæ monacho, ut quas Cluniaci a majoribus haberent constitutiones, secum communicare non gravaretur. An-
 nuu Udalricus, et Cluniacensium consuetudinem libros tres (duos tantum memorat Wilhelmus) a se conscri-
 ptos ad eundem direxit. In libro primo egit de psalmodia et missarum solemnibus, deque variis anni celebra-
 tionibus; in secundo de disciplina regulari; in tertio de regimine et officialibus. Hi omnes tres libri a domno
 Dacherio typis vulgati sunt in Spicilegii veteris editionis tomo IV, novæ tomo I (Patrolog. t. CXLIX).